

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

**Vzájemná percepce romského a neromského
obyvatelstva**

The reciprocal perception of the romany and not romany
population

Diplomová práce

Autorka: Helena Kaminská

Vedoucí práce: Mgr. Iva Sedláková

Anotace

V první části si tato předložená diplomová práce vytýčila za svůj cíl podat základní informace týkající se života romských občanů v české společnosti od dávné minulosti po současnost. Dále zaznamenává historické události, které ovlivnily budoucí život Romů a také se zaměřuje na aktuální romskou problematiku, konkrétně na sociální vyloučení Romů ze společnosti, vzájemné vnímání romských a neromských občanů a vliv médií na postoj majoritní společnosti vůči Romům. Ve druhé, praktické, části je posléze vyhodnocen sociologický kvantitativní výzkum, který je zaměřen na vzájemnou percepci romského a neromského obyvatelstva, respektive na to, jak majoritní společnost vnímá občany romské menšiny v porovnání s tím, jak Romové vnímají sami sebe.

Annotation

In the first part this dissertation sets its goal to present the basic information concerning the life of Romany citizens in the Czech society from the distant past to present time. Next it records the historical events which influenced the future life of the Romanies and aims at current Romany problems, especially at social disqualification of the Romanies from the society, the reciprocal perception of the Romany and not Romany citizens and the influence of mass media on the position of the majority society towards the Romanies. In the second, practical part, a sociological quantitative research, which is concentrated on reciprocal perception of the Romany and not Romany population, is evaluated. It deals with the fact how the majority society perceives the citizens of the Romany minority in comparison with how the Romanies perceive themselves.

Na tomto místě bych ráda vyjádřila své poděkování Mgr. Ivě Sedlákové za odborné vedení mé diplomové práce, za podněty, rady a připomínky, za trpělivost a čas, který mi věnovala.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

Zároveň prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.“

Dne 8. dubna 2008 v Českých Budějovicích

Obsah

Úvod	7
1. Metody a techniky – sociologický výzkum	10
2. Základní pojmy	15
3. Teorie stigmatizace	18
4. Ztráta romské identity	21
5. Cesta od minulosti k současnosti	27
6. Ideální svět versus realita	32
7. Sociální vyloučení	34
7.1. Omezený přístup na trh práce	35
7.2. Chudoba a nízké příjmy	35
7.3. Nevzdělanost, negramotnost	36
7.4. Řídké nebo neexistující sociální sítě	37
7.5. Bydlení a život v kontextu lokality	39
7.6. Omezený přístup ke službám	41
8. Romové a masmédia	43
8.1. Tisk	44
8.2. Rozhlas	47
8.3. Televize	48
9. Kvantitativní výzkum	51
9.1. Výzkumná otázka	51
9.2. Hypotézy a indikátory	51
9.3. Dotazník	53
9.4. Výběr respondentů	53
9.5. Zpracování dotazníků	54
9.6. Ověření hypotéz	54
9.7. Závěrečné shrnutí	67
Závěr	68
Seznam literatury	71
Přílohy	72

Tera Fabiánová

Kdo jsem?

„Kde stála moje kolébka?

*Kde visela plachetka,
ve které maminka mě houpala?*

Ještě dnes slyším její slova:

...spinkej, spinkej, malinká,

usni na chvílenku,

bude se ti pěkně zdát,

jak běháš s dětma venku...

Matčina sladká slova

rozpouštějí můj strach.

Že není pravda, mami,

že Romové byli jen plevel v dějinách

a mezi ostatními jen ti poslední?

Mezi ostatními hledám své místo,

svou minulost hledám,

chci vědět, kam jsou ztřejší mé dni.

Sem a tam chodím a ptám se:

Kdo jsem?

Otevřete svá srdce, lidé, prosím vás,

řekněte, že nejsem jen bludný vítr pod lesem,

že Rom je člověk,

že člověk je i Rom.“¹

---

¹ Černá M. a kolektiv autorů, *Černobílý život*, Galerry, Praha 2000, str. 18

Úvod

Na úvod své diplomové práce jsem si dovolila ocitovat verše od známé romské autorky Tery Fabiánové, která se zasloužila o tvorbu a šíření romsky psané literatury do všech zákoutí nejen v naší zemi. Tyto a také další její verše jsou, i přes dobu vzniku, natolik aktuální, dalo by se říci až nadčasové, že jsem se rozhodla použít je na úvod i své práce.

Pokusme se udělat to, k čemu nás autorka svými verši nabádá. Otevřme svá srdce a zamysleme se, zda je tam místo pro ty, kteří do něho těžkou hledají přístup. Pro ty, kteří nám jsou nablízku a zároveň jsou od nás tak daleko. Cesta k nim není trnitá, avšak ani tak se na ní jen tak někdo nevydá. Chybí nám odvaha, kuráž? Nebo je to jen obyčejná neochota a netolerance vedoucí nás k rozhodnutí tuto cestu nepodnikat? A kam tato cesta vůbec vede? Putování na této cestě je velmi dlouhé a její konec je skoro až v nedohlednu, je v daleké budoucnosti. Je to cesta do života Romů. Cesta, která je jediným možným východiskem a řešením problematických vztahů Romů a nás, většinové společnosti. Je to cesta, s jejíž pomocí navážeme s Romy kontakt, oni nám na oplátku projeví důvěru a vytvoří se tak určité pouto. To je velmi důležité, bez něho bychom nikdy Romy nepoznali natolik, abychom byli schopni uvědomit si, jak problematický vztah či postoj vůči Romům máme.

Každý z nás by se měl zadívat hluboko do svého svědomí a upřímně přiznat, kolik špatných myšlenek a názorů o Romech zde najde. Nyní se ptám, jste o těchto svých postojích opravdu přesvědčeni? Nevytvořili jste si všechno toto mínění jen na základě toho, co se říká v široké veřejnosti? Nejsou to jen pouhé domněnky? Nebo si snad opravdu myslíte, že jsou všichni Romové stejní? Pokud ano, tak právě pro vás je určena tato práce. Ani já nemám úplně čisté svědomí, co se Romů týče, a právě proto jsem se rozhodla napsat něco o tom, jak Romové žijí, jak žili v minulosti, co je v současné době nejvíce trápí, co potřebují a také to, jak je vnímá většinová společnost a jak se toto vnímání liší od vnímání Romů sebe samotných.

Na základě získaných poznatků bych ráda posoudila svůj dosavadní postoj vůči Romům a zjistila, kde je vlastně ona pravda. Ta pravda, která rozřeší, kdo je vinen a kdo je v právu. Tedy kdo zapříčinil současný stav v naší společnosti, kdy proti sobě stojí dvě nedůvěřivé a znepřátelené skupiny, které nejsou schopny přijímat kompromisy a vzájemně si naslouchat. To je totiž klíč k vzájemnému porozumění.

Snažit se „ty druhé“ poznat, něco se o nich dozvědět, a tak je pochopit. Jen tehdy, budeme-li se tolerovat a respektovat navzájem, dojde ke smíření a tím také k vyřešení stávající situace.

Svou práci jsem pojala jako určitou „exkurzi“ do života Romů, a to jak z pohledu minulosti a dobových událostí, tak také ze současného hlediska. Protože je romská problematika velice široký pojem a týká se mnoha aspektů, zvolila jsem pro svou práci jen pouhý úsek z této tematiky. Jak jsem již nastínila výše, záměr mé práce je poměrně jednoduchý. Zaznamenat několik základních údajů o životě Romů od minulosti až po současnost, dále události, které silně ovlivnily jejich životy a s tím související problémy a potíže, jako je nízká vzdělanost, omezený přístup na trh práce, chudoba a další. Obecně to vše dohromady můžeme nazývat sociálním vyloučením, které neodvratně Romy provází během celého jejich života. Tím do jisté míry zajistím, alespoň částečnou, znalost daných problémů a dále se pak budu moci věnovat přemýšlením o tom, co je vlastní příčinou romských problémů. Další část ve své práci věnuji tzv. teorii stigmatizace, na jejímž základě budu nadále rozvíjet svou vizi o vnímání Romů většinovou společností. Jednoduše se pokusím zjistit, jaké vlastnosti nejčastěji Romům přisuzují občané většinové společnosti a do jaké míry nebo zda vůbec s tím samotní Romové souhlasí. S tím je také svázán problém médií, které bezesporu naše vnímání a také očekávání vůči Romům ovlivňují. Rovněž médiím bude proto v mé práci věnována podstatná část.

To vše zaznamenám teoreticky, z dostupných zdrojů a odborné literatury, které je poměrně dostatek. Literatura, kterou ke své práci, respektive pro teoretickou část, potřebuji, je poměrně snadno dostupná a je jí velké množství. Avšak právě velký počet literatury věnované romské problematice pro mne znamenal problém a způsobil mi nemalé obtíže. Hlavně při výběru vhodné literatury jsem si nebyla zcela jistá, zda se jedná o kvalitní zdroj informací, takže jsem volila tituly od renomovaných autorů, jako např. Eva Davidová, Pavel Navrátil, Olga Šmídová a další, abych alespoň částečně zajistila objektivitu a spolehlivost. Na druhou stranu, i přes velký počet děl, jsem řešila, paradoxně, problém s nedostatkem informací. To je způsobeno tím, že téměř všechna literatura se zabývá romskou problematikou velice ze široka, obecně, což má za následek opakování informací a pouze zobecňují data. Málokdy jsem v knize zabývající se romskou tematikou objevila nějaké konkrétnější

informace, které by se problematiky dotýkaly podrobněji. Téměř vždy se veškeré informace týkaly sociálního či společenského vyloučení Romů a s tím souvisejícími tématy. Avšak velkým přínosem v několika knížkách byly praktické a konkrétní příklady, které mi mnohdy napomohly pochopit a porozumět dané problematice. Nakonec jsem tedy několik vhodných knih objevila, dozvěděla jsem se spoustu nových a zajímavých informací, které posléze aplikuji do své práce, konkrétně do její teoretické části.

Abych si některé své domněnky ověřila také prakticky a objektivně, provedu sociologický výzkum, který bude tvořit praktickou část mé diplomové práce. Ten bude zaměřen hlavně na vzájemnou percepci romského a neromského obyvatelstva, jak již zaznělo v názvu. Budu tedy zjišťovat to, co jsem již uváděla výše, tedy jaké vlastnosti nejčastěji přisuzují občané majoritní společnosti Romům a jaké vlastnosti přisuzují Romové sami sobě a na základě toho vyvodím závěry týkající se rozdílů ve vnímání obou těchto skupin. Domnívám se totiž, že majoritní společnost si o Romech vytvořila zkreslené a stereotypní představy, se kterými se samotní Romové absolutně neztotožňují a jejich pohled na sebe samotné je zcela odlišný od pohledu majoritní společnosti. Z toho pak můžeme usuzovat následný vývoj vzájemných vztahů mezi Romy a Neromy. Tím se však budu zabývat podrobněji až v dalších kapitolách.

1. Metody a techniky – sociologický výzkum

Metodu, kterou jsem zvolila pro svoji práci je sociologický výzkum, konkrétně kvantitativní výzkum. Pokud bych měla říci, proč jsem zvolila zrovna tuto metodu, bylo by to ze dvou důvodů. Ten první je, že jsem v minulosti již jeden kvantitativní výzkum v rámci semináře o sociologickém výzkumu prováděla, takže mám již několik málo zkušeností a druhý důvod je, že je to relativně objektivní a pro mne dostupná metoda.

Obecně můžeme říci, že sociologický výzkum, ať už jde o výzkum kvantitativní, kvalitativní, marketingový, vědecký či jiný, hledá odpovědi na otázky a problémy, které mu klade sociologie jako společenská věda. „Sociologický výzkum proto zkoumá zákonitosti společenského vývoje, sleduje formy, projevy a fungování těchto obecných zákonů v různých oblastech života z komplexního hlediska.

Specifika sociologického výzkumu spočívá:

- v používání specifických metodických postupů zkoumání
- v komplexním přístupu k předmětu, tj. v jeho chápání jako svébytného, vyvíjejícího se systému, který existuje v těsné souvislosti celospolečenského pohybu
- v převažujícím zaměření na zkoumání současného stavu konkrétních společenských procesů
- v praktické orientaci a operativnosti výzkumu, což umožňuje využívání poznatků v řídicí práci.“²

Jako jeden ze zobecňujících příkladů sociologického výzkumu je velmi často předkládán kvantitativní výzkum. „Ten lze realizovat tehdy, jde-li o jevy relativně jednoduché a do určité míry poznané. Jsou to jevy zpravidla dostatečně přesně popsané jak v dynamice, tak ve struktuře. Je možné tedy odhadnout, jak je definovaný jev existuje, co obsahuje, jaká je jeho struktura, jaké má vlastnosti a jaké jsou faktory, které s ním souvisejí nebo jej podmiňují a jakými proměnami prochází. Kvantitativní výzkum je zaměřen na níže uvedené charakteristiky jevů:

- rozsah výskytu, zastoupení (např. jaká část národa, pracovníků podniku, vysokoškoláků apod.)

---

² Veselá, J., *Sociologický výzkum a jeho metody*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2006, str.18

- frekvence, tj. projev složek sociálního jevu v čase (např. frekvence hodnocení pracovníků, četnost četby beletrie, opakování nákupů zboží rychlé spotřeby)
- intenzita jako mohutnost nebo síla jednotlivých složek sociálního jevu (např. síla zájmu, výše příjmu, míra spokojenosti)

Tyto charakteristiky se provádějí do souboru stabilních ukazatelů, které jsou zajišťovány na velkých souborech jednotek (lidských jedinců). Základním úkolem kvantitativního výzkumu je měření výše uvedených charakteristik a jejich souvislostí.³

Kvantitativní výzkum je také často doplněn o výzkum kvalitativní. „Úkolem kvalitativního výzkumu je odhalovat neznámé skutečnosti o sociálních a sociálně psychických jevech, odhalovat jejich obsah, a to především:

- existenci těchto jevů a jejich struktury
- jejich vlastnosti a funkce
- faktory, které sociální a sociálně psychické jevy ovlivňují nebo s nimi jinak souvisejí

Zatímco kvantitativní výzkum se zabývá stabilizovanými jevy a jejich vzájemnými odhadnutelnými poměry, kvalitativní výzkum zachycuje jevy v jejich dynamice a zejména jejich podmínění. Kvalitativní výzkum více odhaluje reálné souvislosti mezi jevy jako faktické závislosti, pokud možno, v jejich úplnosti. Cílem kvalitativního výzkumu není zaměření jednotlivých parametrů stanovených ukazatelů, ale vytváření adekvátního popisu nebo logické konstrukce celku sociálního jevu. Kvantitativní a kvalitativní výzkum je také možno chápat jako dvě etapy empirického výzkumu. V první etapě, kdy je nutné rozkrýt sledovaný problém, má výzkum kvalitativní charakter. Poté, po dostatečném popisu problému, je možné měřit jeho jednotlivé stránky a výzkum nabývá charakteru kvantitativního.⁴

Každý výzkum, ať už se jedná o výzkum kvantitativní či kvalitativní, má určité fáze a řídí se určitými pravidly stanovené pro každý sociologický výzkum. První fází je fáze přípravná, někdy označovaná jako teoretická, kdy je nutné teoreticky analyzovat problém, který jsme označili jako sociální jev. Je nutné ujasnit

³ Veselá, J., *Sociologický výzkum a jeho metody*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2006, str. 9

⁴ Veselá, J., *Sociologický výzkum a jeho metody*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2006, str. 10

si, co již víme a co chceme vědět a na základě toho vypracujeme hypotézy a případné řešení problému. V této fázi se také rozhodneme pro techniku, kterou použijeme. Na závěr provedeme tzv. předvýzkum, během něhož si ověříme přesnost, náročnost a vhodnost navrhované techniky.

Další fází je fáze sběru empirického materiálu. Sběr empirických dat závisí na charakteru zkoumaného problému a zvolené metodiky. Nashromážděný empirický materiál je dále podroben kritice z hlediska pravdivosti a úplnosti. Tato fáze je poměrně náročná, a to hlavně z hlediska organizace. Je tedy nutné zhodnotit finanční prostředky a také čas, který této fázi věnujeme.

Třetí a zároveň poslední fází výzkumu je fáze zpracování a zobecňování empirických údajů. Hlavním bodem této fáze je rozřídění empirického materiálu, zjištění vnitřních souvislostí a jejich konfrontaci s výchozími hypotézami. Je tedy nutné nashromážděná data statisticky vyhodnotit a výsledky interpretovat v porovnání s původní teorií.

Na závěr celé práce vypracujeme závěrečnou zprávu výzkumu, která by měla obsahovat zobecnění poznatků získaných během výzkumu a podat tak informace o tom, co jsme výzkumem potvrdili a co vyvrátili, tedy které z původních hypotéz jsme obhájili, které vyvrátili. (Veselá, 2006:18-20)

Již v první fázi výzkumu jsem zmínila důležitý bod a tím je volba techniky či metody kvantitativního výzkumu. Máme na výběr hned z několika možností: dotazník, experiment, strukturované pozorování a obsahová analýza. Dotazník je v podstatě soubor otázek zadaných písemně, které sledují určité jevy nebo osoby. Předmětem analýzy se při dotazování stávají písemné odpovědi na pevně dané a pro všechny respondenty stejné otázky. Tato metoda je poměrně nenáročná, proto se stala jednou z nejpoužívanějších metod výzkumu. (Veselá, 2006: 49)

Další možnou metodou je experiment. Ten provádíme tehdy, jestliže pozorování, které momentálně vykonáváme, nestačí ke zjištění všech faktorů, které ovlivňují jev, který sledujeme. To znamená, že badatel v podstatě navodí situaci odlišnou od standardu a pozoruje, jaký vliv má tato změna na jev či osobu, kterou badatel zkoumá. (Veselá, 1999: 30)

Dále pro svůj výzkum můžeme zvolit metodu strukturovaného pozorování, které je poměrně náročné, a to především proto, že vyžaduje maximální

soustředěnost na daný jev. Pozorování je v podstatě metodický, plánovitý a cílevědomý proces poznávání předmětu za pomoci smyslového vnímání. Nejčastěji se užívá při pozorování lidí např. na pracovišti nebo chování lidí v různých prostředích, jako např. doma, na parkovišti nebo u čerpacích stanic. (Veselá, 2006: 39)

Poslední metodou je tzv. obsahová analýza, což je v podstatě práce s texty, filmem či videem. Je to technika finančně i časově náročná, za to však účinná. Určitý sociální jev je natočen kamerou a záznam je posléze sledován a podrobněji analyzován. Výhodou této metody je možnost pouštět záznam opakovaně a zpomaleně. (Veselá, 1999: 32)

Pokud máme již jasno, kterou metodu ve svém výzkumu využijeme a která je nejvhodnější, můžeme ve výzkumu pokročit dále. Nyní je nutné vytvořit si hypotézy, které budeme nadále ověřovat. Hypotéza je v podstatě předběžná domněnka, předpoklad, který vede k hlubšímu poznání podstaty zkoumaného jevu. To znamená, že na počátku našeho výzkumu si stanovíme několik hypotéz a ty v průběhu výzkumu buď potvrdíme či vyvrátíme.

Nyní se již dostáváme k poslední fázi výzkumu a tím je tzv. škálování. To znamená, že pro každou otázku musíme zvolit vhodnou metodu měření, tedy tzv. škálu. Těch existuje hned několik a pro zjednodušení vyberu jen ty nejčastěji používané. Je to tedy škála nominální, ordinální, Likertova a intervalová. Nominální škála vyjmenovává, zachycuje výskyt a určuje nejvyšší četnost bodů škály. Ordinální neboli pořadová škála stanovuje pořadí a vyjadřují vztah položek na škále (větší – menší apod.). Likertova stupnice zachycuje jednotlivé položky na stupnici o pěti bodech, kde krajní polohy znamenají souhlas a nesouhlas s položkou. Tato škála je nejpoužívanější. Jako poslední stupnici uvádím intervalovou, na které je vyjádřena vzdálenost mezi body, např. stupnice věku v intervalech 0 – 20, 21 – 40, 41 – 60 atd. (Veselá, 2006: 66, 67)

Na úplný závěr je nutné všechna empirická data a informace, které jsme během výzkumu získali, vyhodnotit. K tomu se využívá tzv. kódování a třídění dat. Kódování znamená, že ke každé odpovědi vytvoříme kód, který po té zaznamenáváme do tabulky, podle toho, jak respondenti na jednotlivé otázky odpovídali. Tato tabulka se nazývá datová. Po té si jednotlivá data roztřídíme, a to

tak, že si respondenty rozdělíme do několika skupin podle různých znaků či vlastností, např. podle pohlaví, věku, vzdělání apod. Na základě tohoto třídění můžeme po té vytvořit tzv. tabulku kontingenční neboli křížovou, kde posuzujeme podle dvou znaků a vycházíme přitom z četnosti jednotlivých odpovědí. Např. můžeme posoudit podle pohlaví, kdo je více zdatný v přírodních vědách, zda muži či ženy. (Veselá, 1999: 33-36)

Z takto vytvořených tabulek lze snadno vypočítat různé aritmetické průměry, udělat statistický přehled nebo vypracovat grafy, ze kterých jednoduše vyvodíme určité závěry a výsledky, ke kterým jsme došli. Můžeme jednotlivé výsledky porovnávat a analyzovat. To vše pak zapíšeme do závěrečné výzkumné zprávy a výzkum je dokončen.

2. Základní pojmy

Vzájemná percepce romského a neromského obyvatelstva je poměrně široký pojem, a tak je potřeba blíže ho specifikovat. Jedná se v podstatě o rozdílné vnímání mezi Romy a Neromy a zároveň mezi Romy navzájem. Jde tedy o to, postihnout rozdíl mezi chápáním Romů ze strany neromského obyvatelstva a Romů samotných, tedy to, jak vnímají Romové sami sebe.

To vše je založeno na teorii o narušení identity neboli tzv. stigmatizace. To je v podstatě proces, kdy je člověku přisouzeno nějaké stigma. Samotné stigma lze po té chápat několika způsoby. V první řadě můžeme za stigma považovat vše, co se dá pokládat za tělesnou ošklivost, druhým typem jsou vady charakteru jako např. slabá vůle, faleš, nepoctivost, ale také poruchy duševní jako alkoholismus, homosexualita či nezaměstnanost a posledním typem jsou stigmata šířena dědičně či z generace na generaci, jako např. rasa, národ, náboženství a další. Na základě takové odlišnosti si pak ostatní velmi často vytvoří určité předsudky a podle nich člověka posuzují. To má za následek, že stigmatizovaný není společností přijat nebo je z ní přímo vyloučen. (Goffman, 2003: 12)

Vyloučení ze společnosti se samozřejmě týká několika různých rovin. Jedinec může být vyloučen např. v oblasti kulturní, v oblasti vzdělání, zaměstnání a dalších. Obecně toto vyloučení nazýváme vyloučením sociálním.

Tento termín byl Radou Evropy definován takto: „Sociální vyloučení odráží nerovnost jednotlivců nebo celých skupin obyvatelstva při jejich participaci na životě společnosti, přičemž tato nerovnost je výsledkem nedostatku příležitostí pro všechny, kteří mají zájem participovat na životě společnosti, a plodí jejich nemožnost spolupodílet se na tomto životě, jejich izolaci a odtržení od společnosti.“⁵

Jednodušeji můžeme říci, že sociální vyloučení je proces, ke kterému dochází z několika příčin a důvodů. Ty mohou být velmi různorodé, oprávněné nebo neoprávněné, např. diskriminující. K sociálnímu vylučování dochází v mnoha oblastech života, např. omezené pracovní možnosti, omezený přístup ke vzdělání nebo nevhodné bydlení a podobně. To vše má pak za následek nemožnost sociálně

---

⁵ Kotýnková, M., *Rozsah a průběh sociálního vyloučení v české společnosti*, Sociální studia, Brno 2000. str. 115

vylooučených občanů integrovat se, to znamená začlenit se do společnosti, tedy získat nějaké společenské postavení. (Navrátil, 2003: 33)

Každý z nás se určitým způsobem začleňuje. Můžeme se začleňovat do různých skupin, jako jsou např. rodina, přátelé, národ, kraj atd. Jednou z výše jmenovaných skupin byl také národ. S tím souvisí další termín, a to je menšina, konkrétně menšina národnostní. Nejjednodušším vymezením pojmu menšina je: skupina lidí, kteří mají určité stejné rysy či pravidla a tato skupina je tvořena pouze malým počtem členů, to znamená, že jich je mnohem méně než ostatních, tedy většiny.

V jiném případě a v jiné souvislosti je menšinou nejčastěji míněna národnostní, etnická nebo rasové skupina. Ovšem tento pojem se může týkat také zcela jiných skupin, např. lidí s postižením, bezdomovců, konzumentů nelegálních drog nebo členů extremistických hnutí, i ti mohou být považováni za menšinovou skupinu v společnosti. (Navrátil, 2003: 16)

„Jiným faktorem pro určení definice menšiny může být také mocenský vztah. Tento faktor zastiňuje otázky počtu a spíše zaměřuje pozornost právě na otázky charakteru vztahů mezi společenskými skupinami. V tomto duchu je menšina definována jako: podřízená skupina, jejíž příslušníci mají významně méně kontroly nebo moci nad vlastními životy, než mají příslušníci dominantní nebo většinové skupiny.“⁶

V rámci mé práce postačí vysvětlení menšiny jako skupiny lidí, kteří jsou nějakým způsobem odlišní a menšinou se stávají tehdy, pokud jsou ze strany většiny znevýhodňováni.

S národnostní nebo jakoukoliv jinou menšinou je v úzkém spojení i pojem předsudek. Předsudek znamená negativní postoj vůči jednotlivci či celé skupině na základě určité představy často vyvolané subjektivním dojmem. Tato představa se většinou týká chování a jednání konkrétní osoby nebo skupiny a je posuzována bez objektivní reflexe a individuálního přístupu. To znamená, že negativní vlastnost, kterou ve mně vyvolal kterýkoliv člen ze skupiny, posléze přisuzuji i všem ostatním.

---

⁶ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 16.

„Nejhroznější věc je, že předsudek může udělat z člověka bytost, která má sklon se stát tím, co o ní vypovídá předsudek.“⁷ „Rozlišení předsudku a znevýhodnění umožňuje vzít na zřetel, že ne každý předsudek musí vyústit v diskriminaci a ne každé znevýhodnění musí být způsobeno předsudečným postojem. Některé projevy diskriminace nejsou důsledkem předsudku, nýbrž neznalosti a necitlivého přístupu.“⁸

Jednou z mnoha příčin diskriminace nebo znevýhodňování je zcela určitě kulturní odlišnost. Pod pojmem kultura si lze představit mnoho aspektů, které dohromady tvoří celek, jež můžeme nazývat kulturou. Je to např. jazyk, náboženství, umění, rodinné zvyky, oblíbená jídla, aktivity ve volném čase, oblékání, komunikace, projevy emocí atd. To vše dohromady tvoří určitý specifický styl života typický pro určité národy, které se právě na základě kultury odlišují od jiných národů. Příslušníci nějakého národu či společnosti tuto kulturu přijímají, osvojují si ji a na jejím základě si vytvářejí určitou soustavu hodnot, norem a idejí. (Navrátil, 2003: 19)

„Pojmy jako kultura nebo soubor sdílených kulturních představ jsou často považovány za teoretický nástroj identifikující hranice určité menšinové skupiny. Některé kulturní zvláštnosti se mohou stávat předmětem předsudečné pozornosti členů většiny a tím také zdrojem diskriminace.“⁹

„Podstatnou otázkou navozuje souběžné sdílení menšinové a většinové kultury „velké“ společnosti. Toto sdílení dvou kultur různých skupin s rozdílnými sociálními charakteristikami může být zdrojem řady napětí, nebo dokonce problémů.“¹⁰

Všemi, výše vysvětlenými, pojmy a termíny se zabývá, již zmiňovaná, teorie stigmatizace, která vychází z předpokladu, že každá společnost, tedy i ta, ve které žijeme my, si vytváří určitá pravidla a normy. Ty považuje za běžné a přirozené. Na základě těchto norem a pravidel si po té vytvoří určité kategorie osob, kterým přisoudí určitý charakter. Avšak ne každý člověk odpovídá nějaké kategorii. To znamená, že pokud se před námi objeví člověk, pro nás cizí a neznámý, první dojem nám pravděpodobně postačí k tomu, abychom si o onom člověku udělali představu a

---

⁷ Berger, P., Pozvání do sociologie, *Správa sociálního řízení FMO*, Praha 1991, str. 91.

⁸ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 21.

⁹ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 19.

¹⁰ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 19., 20.

aniž bychom ho znali, přisoudíme mu určitou sociální identitu. Takto vytvořenou, neobjektivní identitu bychom mohli nazývat sociální identitou virtuální, k níž opakem je sociální identita reálná, tedy skutečná, vlastní té osobě. (Goffamn, 2003: 10)

Takový člověk často neodpovídá základním normám, které vyžaduje sama společnost. Jinými slovy, společnost ho nepřijme, jelikož z ní nějakým způsobem vybočuje, vymyká se z ní. To vše má pak za následek vytvoření předsudků, čímž konkrétní osobě nebo skupině lidí společnost znemožní integrovat se, získat určité postavení či společenský status.

3. Teorie stigmatizace

Tímto problémem se zabývá teorie stigmatizace, která samotné stigma definuje několika způsoby. Obecně lze říci, že stigma je nějaká odlišnost, jinakost nebo prostě nějaký handicap, ať už fyzický či psychický, kulturní nebo etnický.

Každá osoba s nějakým stigmatem má v podstatě předurčeno, že bude, alespoň částečně, vyloučena ze společnosti, jelikož náš postoj vůči ní je více než jasný. A to takový, že k ní přistupujeme jako k méněcenné, neschopné a nedokonalé. V podstatě tuto osobu diskriminujeme.

Pak je samozřejmé, že se tato osoba začne bránit. Reakce na situaci, do které jsme ji uvrhli my „normální“ je různá. Někdy se stigmatizovaný pokouší napravit svou vadu, to platí především u vad fyzických, které se stigmatizovaní snaží odstranit např. pomocí plastické chirurgie, jindy se zase snaží vyniknout v oblasti, která je společností považována, pro stigmatizovaného, za nepřístupnou, např. tělesně postižený vyniká v nějakém náročném sportu. Jinou reakcí je snaha osoby se stigmatem využívat svého handicapu jako omluvu neúspěchů. (Goffman, 2003: 17)

Samozřejmě, že stigmatizovaní se běžně dostávají do situace s „normálními“ občany. Tyto vzájemné kontakty jsou obtížné pro obě skupiny. Stigmatizovaní mohou pociťovat nejistotu ohledně toho, jakou jim „my normální“ přisoudíme identitu, totožnost. Každý jedinec se stigmatem navíc bude žít ve strachu a nejistotě. Bude stále „pod lupou“, bude si muset dávat pozor na to, co říká a stále bude přemýšlet o tom, jaký dojem udělal na ostatní a co si oněm vlastně ti „normální“ myslí. (Goffman, 2003: 22, 23)

„My normální“ bychom tedy měli být maximálně upřímní, měli bychom posuzovat každého objektivně a bez předsudků. Jedině tak zabráníme určitému škatulkování lidí, ať už se stigmatem nebo bez něho. Každý jedinec je osobnost, jejíž charakter a vizáž je jedinečným originálem, a tak bychom ke všem měli přistupovat.

Mezi stigmatizované nepatří ale pouze konkrétní osoby, ale také celé skupiny lidí nebo dokonce celý národ. Tak je tomu např. u Romů, alespoň tedy dle mého názoru. Jak jsem již uváděla výše, tak za stigma je považována jakákoliv odlišnost nebo jinakost, což považuji za jeden z několika rysů právě romského obyvatelstva.

Domnívám se totiž, že většina neromského obyvatelstva posuzuje Romy bez objektivní reflexe, s předsudky a to vše na základě právě stigmatu, určité odlišnosti, což má za následek sociální vyloučení, tedy nemožnost Romů začlenit se do společnosti a s tím související další problémy.

Pokusím se tedy zjistit, jaké jsou vlastně příčiny romské problematiky a jestli je tato problematika opravdu jen romská. Neměli bychom spíše mluvit o problematice vzájemného soužití, o vzájemném přístupu či nepochopení? Troufám si tvrdit, že většina Čechů v souvislosti s Romy často používá paušální označení jako např.: Oni kradou, oni nepracují, jsou líní, zneužívají sociálních podpor, lžou, jsou vulgární a podobně. Zajímá ale někoho, kde je příčina tohoto nešťastného způsobu romského života?

Málokdo z nás zřejmě ví, že za tuto špatnou sociální situaci nemohou Romové sami, ale dalo by se říci, že do ní byli vrženi. Po staletí žili kočovným životem, nabízeli tradiční jednoduché práce jako např. kotlářství, broušení nožů, košíkářství apod. Ctili svoje zvyky a tradice. Avšak od druhé světové války je stihly hned dvě dramatické životní zkušenosti. Nejprve to byla hrůza holocaustu, potom násilné usazení za socialismu. Dnes již téměř nikdo neví, že v padesátých letech potkala Romy doslova životní tragedie. Byli násilně usazeni tam, kde právě byli. Dovede si někdo představit, jak to muselo být pokořující? Možná, že dostali nové, lepší byty, ale byl to vnucený domov, bez jakéhokoliv svobodného rozhodnutí. Romové si v těchto domovech nezvykli, nenaučili se v nich žít, není to pro ně domov v tom pravém slova smyslu.

Jak tedy s Romy vycházet? Eva Davidová ve své knize *Romano drom* píše: „Většina lidí neví o Romech téměř nic a z toho vychází jejich zkreslené představy a

nesprávné postoje k nim. Také velká část Romů neví ani o svém původu, že jejich předkové pocházejí z Indie, kdy a jak přišli do Evropy, v kterých zemích a jak dnes Romové žijí, ani jak žili jejich dědové či pradědové. Mladí Romové, hlavně ti, kteří žijí od narození v České republice, nechtějí často ani uvěřit, že ještě nedávno, třeba před 30-35 lety, než se oni narodili, žili jejich rodiče a prarodiče v „kolibě“ romské osady na Slovensku nebo že dokonce třeba kočovali. Ale je třeba to znát a pochopit ten velký, obtížný kus cesty, kterou jejich otcové za krátkou dobu prošli. Nestydět se za svou historii, ale naopak si své romství a příslušnost k němu hlouběji uvědomit a rozvíjet ho v tom dobrém. A ostatní, Neromové či „gadžové“, snad pomocí alespoň základních poznatků změní své předsudky či zlepší svůj averzní vztah k Romům, Cikánům jako takovým a přestanou je házet všechny „do jednoho pytle“. Vždyť pravdou je, že ko na džanel, na achal ol, kdo nezná, nepochopí, neporozumí.“¹¹

Tento úryvek tedy potvrzuje mou tezi, že hlavní příčina netolerance, nesnášenlivosti a neschopnosti vzájemného soužití Romů s Neromy je neznalost, a to neznalost historických událostí, které bezpochyby ovlivnily život Romů, dále neznalost sociální situace a také její příčiny, a to hlavně ze strany Neromů, kteří o Romech smýšlejí pouze tak, jak jsem již uvedla výše, tedy negativně, s předsudky a bez objektivní reflexe.

---

¹¹ Davidová, E., *Romano drom*, Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 2004, str. 16

4. Ztráta romské identity

V současné době dochází u romských občanů k velkým změnám, a to hlavně v oblasti národní či etnické hrdosti a vůbec ve vnímání své vlastní národní identity. Na začátek je ale důležité objasnit, co to vlastně samotná identita, konkrétně národní identita je. „Produkce určitého typu identity vzniká interakcí obou složek ve veřejném diskursu a rodí se skrze jazyk. Kolektivní identita, mezi níž patří také národní identita, představuje všeobecně uznávanou identitu, která představuje úplné ztotožnění jednotlivce s rolí, která mu byla společností přidělena. Toto ztotožnění předpokládá rovněž vytvoření určitých emocionálních vazeb. Identita však není pouze statický proces přijetí jednou provždy dané role, ale právě naopak – představuje neustálé dynamické napětí a vyjednávání pozic mezi rolí, kterou osobnosti připisuje společnost a tou, v jaké osobnost spatřuje sama sebe. Podléhá proto neustálé změně, její hranice jsou pohyblivé.“¹²

V romské společnosti se začaly utvářet jakési dva tábory či skupiny, které se liší generačně. Na jedné straně stojí generace starších, kteří se hrdě hlásí k romské identitě a na druhé straně potom generace mladá, u které, podle mne, dochází k určitému negativnímu posunu. Její chápání a myšlení se již změnilo a tradiční hodnoty, jako je rodina, vztah k dětem, jazyk, muzikálnost, tradiční řemeslné dovednosti a další, už pro ně nejsou tak důležité jako např. peníze, majetek nebo jiné materiální věci, kterým dávají dnes přednost mladí lidé obecně, nejen tedy mladí Romové.

To však neznamená, že dnešní mladá generace už své romství nectí nebo že se za něj stydí, ale určitý odklon od něho lze u některých určitě pocítit. A co je toho příčinou? Možná se mladí Romové chtějí více začlenit, přizpůsobit se, a tak přijímají hodnoty většinové společnosti. Nebo cítí určitý odstup či dokonce odpor většinové společnosti vůči nim, a tak raději své romství „odkládají“ a snaží se být jako ostatní, tedy jako Neromové. Tento určitý odklon od romství můžeme také považovat za určitou reakci právě na již několikrát zmiňovanou stigmatizaci. Je zřejmé, že společnost na Romy pohlíží s určitou nedůvěrou, a to samozřejmě Romové pocítí, stejně jako by to vnímali i jiní občané, na něž by společnost pohlížela takovýmto způsobem.

---

¹² Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 32

A kde se stala ona chyba? Proč už Romové nechtějí být Romy? Mají snad strach z nás Neromů? A mají k tomu důvod? Mnohé výzkumy a statistiky dokazují, že ano. Postoj Neromů k Romům je velmi negativní, dokonce můžeme hovořit i o určité averzi vůči Romům. Eva Davidová ve své knize *Romano drom* uvádí několik výpovědí ze svého výzkumu, které potvrzují to, co jsem zmínila výše, tedy negativní postoj k Romům. „Vztah k nim mám naprosto zdrženlivý. Neznám žádného osobně, avšak znám jejich morálku. Jsou to většinou příživníci. Řešení cikánské otázky nepokládám za správné, neb nevěřím, že by se dali bez ostřejších opatření usměrnit. Na otázku co byste navrhoval(a) ke způsobu řešení „cikánské otázky“ vůbec a konkrétně v Ostravě, jeden z respondentů odpověděl: „Zřídít stranou města rezervaci těch Cikánů, kteří zneužívají sociální dávky, pod přísným dohledem, vyhýbají se práci.“¹³

Další autor zabývající se romskou problematikou, Pavel Říčan, ve své knize *S Romy žít budeme - jde o to jak*, uvádí: „Romská kriminalita - ať už jsou její příčiny jakékoli, dosáhla takového stupně a díky médiím je natolik „populární“, že průměrný Čech při spatření Roma takřka reflexně sáhne ochranným pohybem po své peněženke. Nejde však jen o trestné činy. Romové (samozřejmě ne všichni) bývají těžko snesitelnými sousedy v domě i v ulici pro četné přestupky, pro rušení nočního klidu, znečištění společných domovních prostorů a veřejných prostranství atd. Jejich děti často obtěžují své vrstevníky i dospělé.“¹⁴ Jiná ukázka z téže knihy může posloužit jako důkaz jasné averze vůči Romům. Pavel Říčan uvádí: „Nejednou bylo možno slyšet v obchodě: Paní, proč na to dítě mluvíte cikánsky? Jste v Čechách, tak mluvíte česky!“¹⁵ To je jen malý zlomek z několika ukázek, které dokazují, že postoj Neromů k Romům je opravdu, řekněme, nepřilíš dobrý. Místo toho, abychom jim, my Neromové, pomáhali, snažili se je více poznat, pochopit a vcítit se do jejich situace, tak se k nim obracíme zády, s nedůvěrou a také samozřejmě s předsudky. Možná, že se chovají jinak, než je naše společnost zvyklá, vymykají se určitému „normálu“, ale zkusme se zamyslet proč? Zcela jistě to není specifický projev romské kultury. Většina lidí, Neromů, pohlíží na Romy „skrz prsty“, s despektem, mnohdy až s opovržením, což má velmi často za následek chování, které většinová

---

¹³ Davidová, E., *Romano drom*, Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 2004, str. 192

¹⁴ Říčan, P., *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000, str. 70

¹⁵ Říčan, P., *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000, str. 72

společnost vnímá jako neadekvátní, hrubé, někdy dokonce i protiprávní. My, ostatní, si ale možná ani neuvědomujeme, že toto chování Romů je pouhou obrannou reakcí, a nebo je to určitá odplata za naše předsudky a za to, že Romy bez hlubšího poznání okamžitě odsuzujeme.

Přestože jsou Romové uznáni za národ a mohou rozvíjet svůj jazyk, tradiční i nově vznikající kulturu, folklór a umění po svém a ve svém romském jazyce, tak většina Romů se stále ještě se svým etnikem, se svou národností bohužel neidentifikuje. „Při sčítání lidu v roce 1991 se u nás přihlásilo k romské národnosti pouze 23 % z celkového předpokládaného počtu Romů a v roce 2001 ještě mnohem méně. Tato skutečnost vyplývá ze dvou příčin: za první, velká část Romů o možnosti zapsat romskou národnost vůbec nevěděla a za druhé, což je závažnější, mnoho Romů se ke svému romství záměrně nepřihlásilo, protože měli obavy, že deklarování romské národnosti by pro ně mohlo znamenat problémy, anebo nechtěli být zahrnuti do jedné skupiny s „nedobrymi Romy“. Tento postoj je bohužel logickým důsledkem negativních historických zkušeností a dřívější společenské pozice Romů, přetrvávajícím dodnes.“¹⁶

V současné době je tedy nutné pokusit se vytvořit nové podmínky pro to, aby Romové opět byli Romy, aby tak znovu dospěli ke své národní identitě, a aby oživilí své romství. Je zapotřebí, aby Romové opět objevili své kořeny a uvědomili si, jaké hodnoty uctívali jejich pradědové a prabáby. Jen tak se mohou navrátit ke svým tradičním hodnotám a jen tak se může něco změnit. Pokud Romové již neví, co znamená rodina, soudržnost, lojalita, tak by zcela jistě měli přehodnotit, co je v životě opravdu důležité a na základě toho se možná změní i oni sami. Stanou se z nich opět Romové. Zda se jim to podaří a stanou se opět skutečnou národností, je již v rukou Romů, ne však jen v jejich.

Dalším rozsáhlým problémem je vnímání Romů jako uzavřeného celku, bez ohledu na individualitu a osobitost. Kam tím mířím? Jedno české rčení říká, házet někoho do jednoho pytle, a to je ten problém. Většinová společnost nahlíží na romské občany jako na „jeden pytel“, a to bez ohledu na to, že i mezi Romy jsou nezanedbatelné rozdíly. Odlišný jazyk, tradice, hodnoty nebo pouhé odlišné odívání. Vedle toho můžeme mezi Romy najít rozdíly společenské, etnické nebo kulturní.

---

¹⁶ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 243, 244

Můžeme se setkat s romskými právníky, lékaři, učiteli, spisovateli atd. Avšak většinou společnost zajímá spíše ta druhá strana romské společnosti. S nadsázkou lze říci, že tato strana je přeci zajímavější! Negativní věci převažují nad těmi pozitivními a pro média se zde najde spousta zajímavých podnětů.

Tato část romské populace je početnější, a tak se stává určitým modelem pro typického romského občana. Irena Raichová ve své knize *Romové a nacionalismus* uvádí: „Nesčetněkrát jsem se při své práci přesvědčila, že na Romy je v naší společnosti každý tím “informovaným odborníkem“, každý zná toho svého Roma, aniž by se s ním kdy osobně setkal, např. v přátelském osobním rozhovoru. Vytváří se tím a utvrzuje stereotyp člověka, jehož model byl osekán o většinu toho pozitivního, tradičního a nosného, co romskou společnost po mnohá staletí utvářelo.“¹⁷ Autorka tento proces označuje jako utváření kolektivní identity a upozorňuje na to, že je to proces duální. To znamená, že i Romové vůči Neromům vytvářejí určité stereotypy.

Po dlouhou dobu byli Romové utlačováni ze strany většinové společnosti, což je nutilo k uzavírání se do vlastní komunity a hledání opory mezi svými lidmi. Komunikace s většinou společností byla pouhou nutností. Také nalézání vlastní identity je dvojstranný proces a rozdělování celé společnosti na tzv. MY a ONI se netýká pouze společnosti majoritní, ale i samotných Romů. Dokonce je i zřejmé, že většina Romů také „háže všechny gadže do jednoho pytle“ a je jim úplně jedno, zda se jedná o člověka, který s nimi chce komunikovat či nikoliv. (Raichová, 2001: 6)

Je tedy jasné, že v české společnosti proti sobě stojí dva tábory smyšlených modelových identit MY a ONI, které se navzájem snaží udělat nějaké vstřícné gesto a navázat tak spolu kontakt, ale zároveň vzniká v jejich jádru nenávist a odpor vůči těm druhým. Mohlo by se zdát, že toto je problém spíše majoritní společnosti, že to je právě ta část obyvatel, která diskriminuje společnost menšinovou, v tomto případě tedy Romy, ale on je to problém mnohem rozsáhlejší a hlubší. Obecně ho můžeme nazvat problémem nacionalismu.

Problém nacionalismu je většinou spojován spíše se společností majoritní než s Romy. Vždyť Romové nemají ani svůj stát nebo alespoň nějaké vymezené území, tak jak mohou být vůbec nacionalisté? Podobně je tomu i s některými jevy, které

---

¹⁷ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 5, 6

s problémem nacionalismu souvisí, a to je diskriminace či rasismus. Jak jsem již uváděla výše, diskriminace, rasismus a jakákoliv nesnášenlivost vůči druhým je většinou dávána do spojitosti se společností majoritní. To ona diskriminuje Romy. Ale co takový rasismus naruby? „To je termín, který upozorňuje na to, že tato jednostrannost není vždy tak jednoznačná, a který nás nutí zamýšlet se nad tím, zda i Romové nemohou být rasisty a diskriminovat jiné. Jak daleko je pak odsud k formování národní identity a k vlastnímu nacionalismu Romů?“¹⁸

Ptáme-li se, zda vůbec Romové mohou být nacionalisty, musíme si nejprve objasnit co vlastně nacionalismus je. Existuje mnoho definic, např.: „Nacionalismus je myšlenkový a politický směr, který pokládá národ za základní společenskou jednotku bez zřetele na jeho třídní rozvrstvení.“¹⁹ V jednodušším pojetí můžeme nacionalismus chápat také jako vlastenectví, tedy pozitivní emocionální vztah k vlasti či národu. „Existuje také určité třídění (podle A. D. Smitha), které říká, že nacionalismus je:

- 1) proces formování a udržení národa či národního státu
- 2) vědomí příslušnosti k národu a k národnímu sentimentu, společně s přáním jeho bezpečnosti a prosperity
- 3) jazyk a symbolismus národa a jeho role v okolním světě
- 4) ideologie, která zahrnuje existující kulturní doktrínu, národní vůli a předpoklady pro uskutečnění národní vůle a národní touhy
- 5) sociální a politické hnutí, jehož cílem je uskutečnění národní vůle a národních cílů“²⁰

Toto všechno jsou definice, které vyjadřují určitou ideologii nebo systém, které vznikají na základě určitých aktivit, jako jsou např. kodifikace jazyka, struktura gramatiky, vytváření jazykových a kulturních asociací, či politickými symboly jako např. státní vlajka nebo státní hymna. Z toho pohledu je tedy poměrně jednoduché určit, které z etnik již přerostlo v národ a které ještě ne. Stačí pouze vědět, jestli to konkrétní etnikum splňuje všechny výše uvedené požadavky. (Raichová, 2001: 27)

„V tomto smyslu tedy není pochyb o tom, že Romové tvoří jeden národ a mohou proto vykazovat i známky nacionalismu. Mají vlastní, částečně kodifikovaný jazyk,

---

¹⁸ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 7

¹⁹ Klimeš, L., *Slovník cizích slov*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1985, str. 465

²⁰ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 26., 27

společnou historii, mýty, tradice i politické symboly včetně vlajky a hymny. Také slaví svůj mezinárodní den (od roku 1971, na počest prvního setkání Mezinárodní romské unie, je tento den stanoven na 8. 4.)²¹

V současné době probíhá v romské společnosti obrovský přerod, a to díky „národním buditelům“, kteří jsou ale z velké části zastoupeni příslušníky jiného etnika. I přesto cítí povinnost pomoci romskému etniku více se emancipovat a vytvořit tak větší rovnováhu mezi romskými a neromskými občany, a to v několika rovinách, ať už sociální, kulturní nebo právní. Vznikají tak různé instituce, které se snaží o šíření a propagaci nově vznikající romské kultury.

Důležitým a mnohdy velice sporným bodem týkajícím se romského nacionalismu je prostor. Romové nemají žádný svůj vlastní stát, nikdy o něho neusilovali a není tomu tak ani v současnosti. Tento problém lze vysvětlit a chápat dvěma způsoby. „Je možné, že romský nacionalismus, v souladu s „etnickým“, východním modelem nacionalismu, klade větší důraz na etnický koncept národa, na jeho kulturu a komunitu, kterou tato kultura utváří. Stejným způsobem se prezentoval ve svých počátcích nacionalismus mnoha jiných východních kultur, český nacionalismus nevyjímaje. Identifikace národní kultury předcházela identifikaci národního teritoria. Je proto možné, že romský nacionalismus se vyvíjí stejným způsobem a důraz na vlastní teritorium bude jedním z nejdůležitějších programových bodů budoucnosti. Druhým možným argumentem je názor, že teritorium je již v romském nacionalismu definováno, přestože poněkud jiným způsobem, než je tomu u nacionalismu jiných národů. Nejedná se zde o jedno konkrétní území v žádném z existujících států, ani o fiktivní vysněnou domovinu, kterou se Romové snaží obsadit. Teritorium reprezentuje planeta jako taková, celý svět, každý existující stát, neboť vzhledem k tomu, že jednou ze základních atribut romské kultury je nomádství a vzhledem k tomu, že podle odhadů odborníků žijí Romové v každém státě planety, představuje tedy celá Země jejich teritorium jako takové.“²²

---

²¹ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 27

²² Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 29

5. Cesta od minulosti k současnosti

Abychom se dostali hlouběji k jádru problematiky, je nutné, alespoň částečně, znát historii romského obyvatelstva. Jak a kdy přišli na naše území a jak se postupem času vyvíjeli vzájemné vztahy Romů a Neromů, respektive můžeme říci vztah společnosti k Romům.

Proto se nyní pokusme pomyslně přenést do dávné minulosti a udělat si jakýsi exkurs do historie Romů od doby, kdy přišli na naše území.

„První Romové se mihli Českým královstvím za vlády Václava IV., jak se dá usuzovat ze zmínek v hrstce dobových pramenů. Vůbec nejstarší informace, jedna nepřímá a druhá bezprostřední, jsou datovány z přelomu 14. a 15. století.“²³

Přesuňme se tedy nyní do doby 15. století a připomeňme si, co se s Romy dělo. „Na základě královských nařízení jsou vypovídáni ze země, mučeni, zabíjeni, případně užíváni k nuceným pracím. Někdy na ně byly pořádány hony a zabít Roma bylo beztrestné, jindy byli postihováni pouze ti, kteří se potulovali. Děti byly dávány na vychování do neromských rodin.“²⁴

Po roce 1700 pronásledování Romů pokračuje. Represe proti romským kočovníkům a tulákům ve druhé polovině 17. století a v první třetině 18. století patří vedle sociálních důsledků válečných útrap, tzv. druhého znevolňování a čarodějnických procesů k nejtemnějším stránkám v dějinách pozdního středověku. Jestliže Romové tento těžký úsek své minulosti přežili, pak to bylo jednak proto, že našli úkryty v lesích a útočiště v pohraničních oblastech (kde se mohli snadno přesunovat z jednoho místa na druhé a vyhýbat se tak pronásledování), jednak z toho důvodu, že nacházeli tichou podporu u poddaných, kteří jim poskytovali jídlo a přístřeší, využívali jejich řemeslných dovedností a léčitelských znalostí nebo je přijímali na krátkodobou sezonní výpomoc.“²⁵

Postupně je jim zakázáno kočovat a začíná docházet k jejich násilnému a nedobrovolnému usazování. „Podle zákona z roku 1885 bývali Romové pro tuláctví trestně stíháni vězením a nucenými pracemi, byly jim odebírány děti a různými způsoby byli šikanováni.“²⁶ O několik let později se situace ještě stupňuje a v roce

---

²³ Černá M. a kolektiv autorů, *Černobílý život*, Galerry, Praha 2000, str. 32

²⁴ Říčan, P., *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000, str. 16, 17

²⁵ Černá M. a kolektiv autorů, *Černobílý život*, Galerry, Praha 2000, str. 37

²⁶ Říčan, P., *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000, str. 19

1927 byl vydán zákon, v němž se praví: „ Za potulné cikány podle tohoto zákona pokládají se cikáni z místa na místo se toulající a jiní tuláci práce se štítící, kteří po cikánsku žijí, a to v obojím případě i tehdy, mají – li po část roku–hlavně v zimě stálé bydliště.“²⁷

Strašlivou zkušeností a bolavou ránou byla pro Romy 2. světová válka a s tím spojený holocaust. „Výnosem z 30. listopadu 1939 protektorátní ministerstvo vnitra nařídilo, aby se Romové nejpozději do dvou měsíců trvale usadili a zanechali kočování a potulky. Těm, kteří by příkaz nerespektovali, bylo vyhrožováno zařazením do kárných pracovních táborů.“²⁸

„Po vzoru říšského vůdce SS vydal generální velitel neuniformované protektorátní policie 10. června 1942 výnos o potírání tzv. cikánského zlořádu, podle něhož pak policejní úřady a četnické stanice evidovaly všechny Cikány, cikánské míšence a osoby žijící po cikánsku.“²⁹

Tehdy zahynulo asi pět tisíc Romů pocházejících z českých zemí. Vraždění probíhalo nejčastěji v koncentračních táborech mimo naše území. I dnes můžeme spatřit jedno z míst, Lety u Písku, kde za války zahynulo několik set Romů a kde za komunistického režimu, s typickým necitlivým přístupem, byla postavena velkovýkrmna prasat, na místo pomníku připomínající utrpení a bolest Romů.

Od toho můžeme usuzovat další poválečný vývoj romské situace. Než stačilo odeznít válečné trauma, přišel komunistický puč roku 1948. To ještě pro Romy neznamenal pohromu, dokonce můžeme mluvit o určitých výhodách. Došlo ke zrušení, již citovaného, zákona z roku 1927, objevila se volná pracovní místa i byty, které pro Romy často znamenaly záchranu před bídou. Avšak osudnou se stala koncepce řešení „cikánské otázky“. Romové měli splynout s českou většinou, s českým národem a v podstatě můžeme říci vymizet. „Komunistický režim si kladl za cíl československé Romy zcivilizovat a začlenit do života majoritní společnosti. Byly k tomu použity nejrůznější techniky, od vypalování tradičních romských osad a rozstěhovávání romských rodin do průmyslových center, roztrhání tradiční romské komunity, zákazy mluvit dětem ve škole romsky. Asimilace Romů byla vzata útokem ze všech možných stran – od asimilace jejich materiální kultury až po

---

²⁷ Říčan, P., *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000, str. 19

²⁸ Černá M. a kolektiv autorů, *Černobílý život*, Galery, Praha 2000, str. 40

²⁹ Černá M. a kolektiv autorů, *Černobílý život*, Galery, Praha 2000, str. 41

trestání za projevy kultury duchovní, čímž se docílilo jejího úplného ponížení a následně i vymizení.“³⁰

Tato situace byla pro Romy v mnoha ohledech přímo katastrofální. Jak jsem již uváděla, romské osady byly likvidovány, jejich obyvatelé od sebe násilně odtrženi a vzájemné vazby přerušeny. Všichni Romové byli rozptýlováni po celé republice. V žádné obci nesmělo zůstat více než 5 % Romů.

Tak docházelo k oslabování romské národnosti, téměř až k jejímu zániku. Romům bylo odepřeno právo na jejich jazyk, zvyky, tradice. Byli nuceni přijímat hodnoty české společnosti. Tak romská kultura začala pomalu upadat, skoro až v úplné zapomnění.

Romové se postupně přizpůsobovali a začali akceptovat i státní instituce do té míry, že romské matky dokonce odkládaly své děti do ústavů a dětských domovů. Také se Romové naučili přijímat a využívat státem poskytované nabídky, což bylo dříve absolutně nepřipustné. Komunistický stát tak docílil svého, Romové se přizpůsobili. Přestěhovali se do měst, posílali děti do školy, pracovali v továrnách, zapomněli na romský jazyk a naučili se využívat možnosti sociálních dávek.

Přišel rok 1989 a s tím i naděje na lepší život. Sice se změnil režim, ale bohužel závislost Romů na státě zůstala. „Doba, která uplynula od doby, kdy o sobě rozhodovali je příliš dlouhá, na rozdíl od většinové společnosti prošla jejich kultura závažnými změnami, žijí dnes v úplně jiném prostředí než kdysi, v jiném zřízení, s jinými tradicemi. Nemají na čem stavět. Specializace práce a jí úměrné vzdělání, vyžadované na všech stupních pracovního procesu je další brzdou. Ztratili svou přirozenou autoritu, která by poradila jak dál. Jejich nízké vzdělání jim neposkytuje dostatečný rozhled, často nevědí, kde mají hledat potřebné zdroje informací. Uvázli v sociální síti, která dnes na rozdíl od té komunistické již není akceptovatelná, protože ji využívají všichni bez rozdílu vzdělání či postavení, ale je známkou nízké sociální prestiže, přestože existuje, zachycuje dnes pouze propadlíky, kteří se o sebe neumí postarat.“³¹

Sociální dávky a jejich pobírání vidí mnoho lidí z majoritní společnosti jako „výsadu“ Romů a tvrdí, že jsou to právě Romové, kteří zneužívají státních sociálních podpor. Dokonce o Romech tvrdí, že je pobírají neoprávněně. Ne snad proto, že by

³⁰ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 64, 65

³¹ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 66

nemohli pracovat, ale proto, že je to pro ně jednoduše výhodné. Možná, že někteří Romové berou sociální dávky jako samozřejmost, ale zcela jistě se jejich pobíráním nepyšší a určitě tento způsob života nepřejí svým dětem.

Na druhou stranu ale polistopadový předěl přinesl Romům i několik pozitivních změn. Mohli svobodně užívat svůj jazyk, pěstovat svou národní kulturu, ale také zakládat různé organizace či společenství k prosazování svých vlastních romských cílů.

Brzy se však ukázalo, že Romové ještě neumějí všechny tyto možnosti využívat a jejich situace se spíše ještě zhoršila a problémy prohloubily. Najednou tu bylo zjištění, že mohou ztratit práci a úřady jim jinou nezabepečí, jak tomu bylo za komunismu. Nebyly tu volné byty k nastěhování, nebyla tu jistota. Náhle se média plnila informacemi, které prezentovaly Romy v nepříliš dobrém světle. „Jsou na štíru se zákonem i s hygienou, kteří se štítí práce a neoprávněně pobírají velkorysé sociální dávky z peněz daňových poplatníků, devastují byty, žijí z prostituce, holdují alkoholu, zanedbávají a zneužívají své děti atd.“³² Následky jsou pro Romy katastrofální. Čím více se o nich takto píše, avšak ne zcela právem, tím horší představy o nich má široká veřejnost. A čím horší tyto představy jsou, tím více se prohlubuje propast mezi Romy a Neromy. „Ani odborná veřejnost ani politikové si dosud plně neuvědomují, jak mocná jsou v současné době média, jaký vliv mají na vytváření veřejného mínění. Demokracie, zejména ta naše, dosud nenašla účinné nástroje, kterými by mohla před touto největší světovou velmocí ubránit sama sebe, o Romech nemluvě.“³³

Tím se už dostáváme do současnosti, kdy se v médiích, ať už tištěných či televizních, můžeme běžně setkávat s projevy nenávisti, odporu nebo prostě jen negativními postoji vůči Romům, a to nejen ze strany spoluobčanů a široké veřejnosti, ale i vysoce postavených politiků. A kdo jiný než právě politici, kteří mají hájit zájmy občanů našeho státu, by se měl Romů zastat? A kdo se jich tedy zastane, kdo jim pomůže, když i politikové přitakávají občanům, kteří Romy opovrhují? Na koho se mají Romové obrátit?

Rok 1989 znamenal pro Romy obrovskou naději, avšak přinesl spíše beznaděj, zklamání a zoufalství. Romové se dostali do bludného kruhu, ze kterého se

---

³² Říčan, P., *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000, str. 32

³³ Říčan, P., *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000, str. 33

jen stěží dostává ven. Jsou nevzdělaní a nevzdělaného nikdo a nikde nezaměstná. Bez zaměstnání nejsou peníze a bez peněz vzniká chudoba a s tím úplné sociální vyloučení ze společnosti.

Tím jsme v podstatě „procestovali“ celou minulost romského národa a zjistili jsme, že ani jedno ze zmíněných období, ať už to bylo 15., 17. století nebo nedávná doba století 20., nebylo vůči Romům příliš tolerantní. Byli často utlačováni, pronásledováni a co bylo nejhorší, museli se zříct svého romství. Vše, co bylo romské, bylo jednoduše zakázané.

„Vývoj lidské společnosti bývá někdy srovnáván s ději velkých dramát. Přistoupíme-li na tuto fikci, pak může vyvstat otázka, jak na pomyslné scéně probíhaly jednotlivé romské tragédie. Původní Romové vstupovali do českých zemí od konce 14. století a žili tu prakticky do 40. let našeho věku. Po dobu bezmála pěti staletí vystupovali veskrze v rolích nešťastných postav: od psanců přes nechtěné usedlíky a kočovníky, nebo spíše tuláky, až po mučedníky, kteří skončili jako oběti holocaustu. Osudy těchto včera ponižovaných, vyhošťovaných, pronásledovaných a vyhlazovaných se po spuštění poslední opony stávaly čím dál tím méně známější, takže dnes upadly téměř v zapomnutí. Neprávem, neboť měly zůstat trvale v naší paměti. K jejich připomenutí a oživení bylo proto věnováno alespoň pár řádků předložených reflexí.“³⁴

---

³⁴ Černá M. a kolektiv autorů, *Černobílý život*, Galerry, Praha 2000, str. 45

6. Ideální svět versus realita

Nyní se pokusme odpoutat od současné situace a přemýšlejme o tom, jací by byli Romové, kdyby nebyli utlačováni, kdyby nebyli za své romství trestáni, kdyby nebyli násilně usazeni a kdyby jim nebyla odebrána jejich vlastní romská identita. Zkusme si, alespoň na chvíli zidealizovat svět a vytvořit určitou vizi, kdo by byli Romové, kdyby...

Vrátíme-li se do doby, kdy Romové opustili svůj pradávňý domov Indii a odešli do Evropy, zcela jistě bychom viděli kočovníky s naloženými vozy, na nichž si vezou veškerý svůj majetek, veškeré své bohatství. Co jim chybělo? Střecha nad hlavou? Omyl, tu měli na voze, popřípadě v maringotce. Nebo snad peníze? Také ne. Ty oni nepotřebovali, nic si nekupovali. Stačil jim jen kus chleba či masa. Ten získali jednoduše. Uměli spoustu tradičních řemesel, kterými čas od času vypomohli nějakému statkáři v nějaké vesnici a za to utržili, co zrovna potřebovali. Tedy jídlo, ošacení nebo něco pro své děti. A tak žili několik let, ba dokonce století.

Mohli by tak žít zcela jistě nadále, avšak pokrok je předběhl a společnost začala mít větší nároky. Ideálním pohledem přes růžové brýle můžeme opomenout války a jiné kruté události, které dozajista změnilы život mnoha Romům, ale nemůžeme opomenout historický posun. Ten s sebou přinesl mnohé změny, jímž se museli lidé přizpůsobit, pokud v takové společnosti chtěli žít a uspět v ní. Už nestačilo jen opravit hrnce nebo okovat koně. Byl tu průmysl, byl tu pokrok. Tomu bohužel Romové nestačili. Nestihli, nechtěli nebo se snad neuměli tomuto rychlému tempu přizpůsobit. A to byl, myslím, počátek jejich neštěstí. Z toho začaly plynout veškeré problémy.

I když bychom tedy opominuli ten krutý přístup k Romům, který je pronásledoval již od dávných dob, nedomnívám se, že by situace Romů byla jiná než skutečně dnes je. Všichni ostatní se museli naučit v této době žít, přijmout vše, co tato doba vyžaduje, tedy vzdělání, zaměstnání, respektování určitého řádu a pravidel, bez ohledu na to, jak žili doposud. A to Romové prostě nezvládli. Nedokázali se odpoutat od svých koní, vozů, svobodného života. Proto dnes žijí tak, jak žijí. Na okraji společnosti, bez pochopení, bez pomoci.

To ale ještě nikoho neopravňuje k tomu, aby Romy odsuzoval, aby jimi opovrhoval nebo je jakýmkoli způsobem diskriminoval. Ba naopak. Právě teď je ta

pravá chvíle podat jim pomocnou ruku a ukázat jim, že z onoho bludného kruhu je těžké se dostat, ne však nemožné, a to především, pokud někdo přijde s ochotnou nabídkou.

Současná situace romského obyvatelstva je opravdu vážná, a to jak z pohledu Romů samotných, tak také ze strany celé společnosti. Je to totiž problém, který se netýká jen Romů, ale i ostatních. Centrálním problémem toho všeho je vztah mezi Romy a Neromy. Z tohoto vztahu vyplývá další problém, a to sociální vyloučení Romů ze společnosti. Od toho se pak dále odvíjejí další a další obtíže, které ztěžují Romům jejich životní situaci a co je v podstatě zahání do tzv. začarovaného kruhu.

7. Sociální vyloučení

Nejprve tedy pro vysvětlení, jak vlastně sociální vyloučení vzniká a co je jeho nejčastější příčinou. „Sociální vyloučení je proces nebo stav, který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí, často také etnická příslušnost. Prostřednictvím tohoto procesu jsou lidé odštěpeni na významnou periodu života od institucí a služeb, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většina obyvatel ve společnosti.“³⁵

Sociální vyloučení Romů nemůžeme, ba dokonce nesmíme považovat jen za následek vlastností romských občanů, ale spíše jako důsledek mnoha dalších aspektů, jako je historie, ekonomie, kultura a také sociální příčiny. (Navrátil, 2003: 34)

Již několikrát jsem uváděla termín začarovaný kruh a použiji ho i nyní, protože to je jeden z velkých problémů sociálního vyloučení, respektive sociální integrace, teda začlenění Romů do společnosti. Tento začarovaný kruh se velmi rychle utvoří, ale utéci z něho je velmi obtížné a trvá to několik let mnohdy i desítky. Znamená to, že vyloučení v jedné oblasti života často vede k vyloučení v dalších oblastech a vytváří se tak, již zmíněný začarovaný kruh.

Již výše jsem zmínila oblasti života, ve kterých nejčastěji dochází k sociálnímu vylučování. Pavel Navrátil ve své knize *Romové v české společnosti* uvádí tyto:

- omezený přístup na trh práce
- chudoba a nízký příjem
- nevzdělanost, negramotnost
- nízká míra sociální podpory, řídké nebo neexistující sociální sítě
- bydlení a život v kontextu lokality
- vyloučení ze služeb

V následujícím textu se budu podrobněji věnovat příčinám sociálního vyloučení romské komunity právě v těchto oblastech. Je zřejmé, že jednotlivé oblasti spolu úzce souvisí, a tak jsou spolu i do značné míry provázané.

---

³⁵ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 34

7. 1. Omezený přístup na trh práce

Za nejzávažnější problém vedoucí k sociální izolaci nebo vyloučení je omezený přístup na trh práce. Dalo by se říci, že pro romskou menšinu je těžká přístupnost na trh práce skoro charakteristická.

„Hlavními příčinami vysoké míry nezaměstnanosti romské populace jsou nízká vzdělanostní úroveň a kvalifikace napříč celou populací. Romové jsou zároveň nejvíce postiženi dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností. Sezónní a příležitostné formy zaměstnání představují pro Romy, většinou muže, jednu z mála možností, možná jedinou, jak získat pracovní příležitost. Většina pracovních příležitostí, které jsou nezaměstnatelným Romům prostřednictvím úřadu práce nabízeny, jsou vzhledem k jejich nízké úrovni vzdělanosti a kvalifikace na omezenou dobu, nezakládají pravidelný příjem a neposkytují tak zaměstnancům potřebnou jistotu ani náležitě nemotivují.“³⁶

Velmi častou a opakovanou zkušeností romských uchazečů o práci je také to, že z pravidelných návštěv úřadu práce již dopředu ví, že žádnou nabídku opět nedostanou, a pokud ano, tak toto místo bude z diskriminačních důvodů pro Roma „již obsazeno“. Ne vždy se však ze strany zaměstnavatele jedná o rasový motiv. Důvodem proč nikdo nechce Romy zaměstnat je, že nevzdělaný, dlouhodobě nezaměstnaný romský uchazeč neví, jak správně se chovat, jak vystupovat, aby udělal dobrý dojem. Po té se romský občan dostává opět do začarovaného kruhu. (Navrátil, 2003: 63)

Tato situace má také velmi negativní dopad na mladou, nastupující generaci, která nikdy nepracovala a ani neviděla pracovat své rodiče. Práce pro ně nemá žádnou hodnotu.

7. 2. Chudoba a nízké příjmy

Dalším problémem je chudoba příslušníků romských rodin, která přímo vyplývá z jejich znevýhodněné situace na trhu práce. „Příjmy dlouhodobě nezaměstnaných plynou pouze z dávek sociální péče, kterými se příjmy dorovnávají do životního minima dané rodiny. Životní minimum je však zkonstruováno tak, aby překlenovalo pouze krátkodobou nepříznivou sociální situaci, která nejčastěji vzniká

---

³⁶ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 61, 62

při ztrátě zaměstnání a trvá do nalezení nového pracovního místa, není v něm však zahrnuto riziko, že tato doba může být dlouhá až několik let.³⁷

A právě v tomto okamžiku se z Romů stávají sociálně slabí, kteří neplatí nájemné, nemají z čeho zaplatit elektřinu ani vodu a to nemluví o potřebách, které mají jejich děti, ať už to jsou základní věci, jako je jídlo, oblečení, ale také pomůcky do školy a jiné. Nejprve jim tedy vypnou elektřinu, po té odpojí vodu a nakonec je vystěhují z, již tak naprosto nevyhovujícího, bytu. Jejich děti po té nemají absolutně vhodné nebo možná ani žádné podmínky nejen pro život, ale také pro přípravu do školy apod.

„Životní standard, který dovolují příjmy plynoucí dlouhodobě pouze z dávek sociální péče, se nemůže rovnat průměrnému životnímu standardu platnému v dané společnosti. Nedovoluje zejména nákup nových předmětů dlouhodobé spotřeby či úhradu výdajů vznikajících při nečekaných životních událostech.“³⁸

Všichni bychom si měli uvědomit, že nízké příjmy a s tím spojená i chudoba a z toho další vyplývající problémy nemají svou příčinu v mentalitě příslušníků romské komunity, která je pro ně specifická, ale jejich příčina je spíše sociální povahy. (Navrátil, 2003: 67)

7. 3. Nevzdělanost, negramotnost

Vzdělání je obecně platný předpoklad k lepšímu zaměstnání a to nejen pro Romy, ale pro všechny lidi ve společnosti. To znamená, že úroveň vzdělání úzce souvisí i s větší možností uplatnění se na trhu práce.

Jak jsem již uváděla v předcházejícím textu, tak podmínky pro vzdělávání romských dětí jsou velmi nevyhovující, skoro až bídné, a to nejen u nich doma, ale i ve školách. „Ve společnosti panuje obecné přesvědčení (podporované médii), že Romové nevnímají vzdělání jako hodnotu. Tento mýtus však nabourávají zjištění některých výzkumů. Podle nich chtějí romští rodiče pro své děti lepší budoucnost, kterou spatřují kromě života beze strachu také v lepším vzdělání a kvalifikaci, než jakých sami dosáhli.“³⁹

³⁷ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 66

³⁸ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 66

³⁹ Polechová., P. a kol. autorů, *Jak se dělá „škola pro všechny“*, Aisis, Kladno 2005, str. 11

Co se týče zvládnání učiva, učitelé se o romských dětech domnívají, že jsou pomalé a jejich chování považují za nezvladatelné. Avšak problém je někde jinde. Romské děti nejsou do školy od svých rodičů dostatečně připraveny, takže od učitelů je potom očekávána větší péče a hlavně individuální přístup k těmto dětem. A to je kámen úrazu. Učitelé na tuto situaci nejsou velmi často připraveni ani řádně vyškoleni, takže tuto situaci nezvládají.

Děti romského původu navíc musí překonávat mnoho bariér. Nejčastěji zmiňována je neznalost českého jazyka. Projevují se zde i sociální či kulturní rozdíly, které vedou často k nepochopení ze strany učitelů. To má velmi často za následek přemísťování těchto dětí do zvláštních nebo speciálních škol. Tak se opět dostáváme k bludnému kruhu, jelikož zvláštní školy jen stěží poskytnou takové vzdělání, které by romským i jiným žákům umožnilo a také usnadnilo pozdější vstup na trh práce.

Významným obdobím pro vzdělávání dětí, ať už romských či jiných, je velmi důležitý první ročník, kdy se dítě seznamuje se svou novou rolí žáka. „A již v této době se některé romské děti setkávají s traumatizujícími zážitky ze svého okolí. Jestliže ještě dlouhodobě frustrováno svými neúspěchy a nepocituje dostatečnou oporu ani ve vlastní rodině může docházet k narušení vývoje jeho osobnosti a sekundární etapa socializace ve školním prostředí pak probíhá mnohdy komplikovaně.“⁴⁰

V současné době je tedy velká část opatření orientovaných na romskou komunitu zaměřena na výchovu a vzdělání nastupující generace.

7. 4. Řídké nebo neexistující sociální sítě

I když se o lokalitách, kde žijí Romové, mluví jako o komunitách, rysy komunit málokdy vykazují. Protože jsou tu uměle sestěhovány rodiny, které by spolu za přirozených podmínek z důvodu kastovního systému, který v romské komunitě stále platí, nežily, dochází neustále ke konfliktům a vzájemná svépomoc a dělba práce, která fungovala v přirozených romských společenstvech, jež v minulosti rozbila zejména tzv. politika rozptylu⁴¹, zde nefunguje.

---

⁴⁰ Navrátil S. a kol. autorů, *Vzdělání, klíč ke změně společenské pozice romské komunity*, Univerzita J. E. Purkyně PF, Ústí nad Labem 2005, str. 53

⁴¹ Tzv. rozptyl cikánského obyvatelstva byl nařízen vládním usnesením. V praxi znamenal násilné přestěhování romských rodin ze slovenských oblastí hustě osídlených Romy do oblastí v České republice, kde Romové nebyli nebo jich bylo málo. (Navrátil, 2003)

Velkým problémem je také přesídlování romských občanů do městských sídlišť. Již samotné město znamená pro Romy něco nového a neznámého. Setkávají se zde se symboly, pro ně, úplně cizími, jako např. muzea, divadla, kina a další, které nepatří do jejich kultury. Často proto Romové tyto symboly nerespektují, ba dokonce ignorují a tím respektive celou majoritní společnost. Pokud se tedy chtěli ve městě naučit žít, museli přistoupit na nové městské podmínky, a to včetně adaptace jejich kultury. Dále se museli vyrovnat se ztrátou tradiční romské pospolitosti, kterou ve městě vystřídala anonymita.

Se životem, Romů ve městě je spojen ještě jeden specifický problém a tím je fenomén sídlišť. „Pro správné pochopení fenoménu sídlišť a problémů s nimi spjatých je potřeba si uvědomit, že vznikající město není plánováno do detailu, ale rodí se spontánně. Občané si rozhodují o tom, kde bude výroba, kde naopak soustředěny služby a kde bydlení. Vznik města není spojen s již hotovým řešením, ale s klimatem, kde existuje vůle věci měnit, spoluvytvářet a řešit vzniklé problémy. Růst města je proces vyjednávání, proces nápadů a jejich testování.“⁴² Bohužel toto vše bylo zavrženo v architektuře městských sídlišť, která nedávají absolutně žádný prostor pro vlastní iniciativu, nápaditost a dokonce můžeme říct, že sídliště brání v určitém smyslu komunikaci. Romové, kteří přišli do nově postavených sídlišť měli s městem různé zkušenosti. Někteří z nich byli do měst přestěhováni nedobrovolně, většinou z chátrajících domů ve staré městské zástavbě. Tito lidé byli již částečně seznámeni s městským životem a se soužitím s majoritou. Jiní sem přišli naprosto dobrovolně, třeba až ze slovenských osad. Tito lidé žádné zkušenosti neměli a s městským způsobem života se zde setkávali poprvé. Je tedy jasné, že byl velký předpoklad vzniku konfliktů mezi samotnými Romy. Vzhledem k odlišnosti kultury a života vůbec, ve městě a na venkově, bylo zřejmé, že lidé neznající město jako takové, budou jeho kulturu, zásady a pravidla přijímat jen s velkými obtížemi a dá se tedy předpokládat, že zde bude docházet k mnoha neshodám.

Pro Romy je život ve městě velmi obtížný. Mnohem obtížnější než pro majoritní společnost. Romští občané byli zvyklí na životní prostor a kontakt s okolím, naopak se na sídlišti ocitli v anonymitě a izolaci.

---

⁴² Blažek, B., *Venkov, města, média*, Slon, Praha 1998, str. 179

„Vedle těchto problémů, daných výrazným kontrastem mezi způsobem života Romů v osadách a životem Romů v městských sídlištích, zde existuje ještě řada problémů spojených s tradičním hodnotovým systémem Romů, které architekti sídlišť při jejich plánování absolutně nebrali v potaz, a které způsobily, že se většina romských obyvatel se svým prostředím na sídlišti nesžila dodnes.“⁴³ „Sídliště se měla stát konečným řešením problému bydlení. Dnes je vidíme jako pokus, jak vytěsnit problém člověka a nahradit jej technologickým postupem.“⁴⁴ Avšak Romové do této technologie nezapadli dodnes.

„Tyto komunity či lépe řečeno lokality jsou charakteristické spíše neschopností zájmově se organizovat, občansky se angažovat, podílet se na správě společných, veřejných věcí. A co je velmi podstatné a bezútěšnost popsané situace v těchto lokalitách ještě prohlubuje, je skutečnost, že jednotliví obyvatelé těchto lokalit jsou na tuto lokalitu a její obyvatele de facto odkázáni, protože jsou do ní sociálně i prostorově vyloučeni.“⁴⁵

7. 5. Bydlení a život v kontextu lokality

Dalším z mnoha současných problémů Romů je bydlení. Tento problém vyvstal v devadesátých letech 20. století, kdy po listopadovém převratu došlo k transformaci ekonomiky. Spoustu domů a bytů, v nichž Romové doposud žili byli restituovány nebo privatizovány. Byty, které obydlovali Romové najednou přešly do rukou soukromých majitelů, kteří nájemníky buď okamžitě vystěhovali nebo s nimi sepsovali nové nájemní smlouvy, tzv. na dobu určitou. To pro nájemníky znamenalo určitou hrozbu, že pokud nedojde k prodloužení smlouvy, není povinností majitele zajistit náhradní bydlení. (Navrátil, 2003: 67, 68) „Zejména nájemníci z řad Romů, kteří se neorientovali v právních důsledcích takovýchto změn, na tuto „hru“ nevědomě přistupovali a stali se tak nejsnadnějšími oběťmi takového jednání.“⁴⁶

To vše je propojeno s problémy, o nichž jsem psala v předcházejících textech. Problém bydlení samozřejmě navazuje na problém s nezaměstnaností a ten zase souvisí s nevzdělaností. Pokud Rom nemá práci, znamená to, že nemá peníze, a tak

---

⁴³ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 56

⁴⁴ Blažek, B., *Venkov, města, média*, Slon, Praha 1998, str. 184

⁴⁵ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 72., 73

⁴⁶ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 68

nemá ani na zaplacení nájemného. Proto dnes často dochází k vystěhovávání Romů do tzv. holobytů, které se vyskytují nejčastěji na úplném okraji měst. Z těchto holobytů se posléze tvoří ghetta.

„Analýza problematiky holobytů ve vztahu k romské komunitě ukázala na velmi závažný sociální a politický problém, který lze charakterizovat jako vytěšňování sociálně slabé části romské minority z bytů do náhradního ubytování, do krátkodobého přístřeší, popř. bez náhrady na okraj měst a jejich soustředování do enkláv a ghett. Analýza problematiky holobytů se tak stala analýzou výstavby holobytů jako nástroje prostorové etnické segregace.“⁴⁷

Řešení nevhodného bydlení Romů je velice obtížné. Sami Romové nemají dostatek prostředků, které by využili na zkvalitnění svého bydlení, takže velice často žádají o tzv. sociální byty. Avšak i zde vzniká velký problém, a to nejen pro Romy. Pokud totiž takový byt nedostanou i přestože splňují požadovaná kritéria, mají pocit diskriminace a myslí si, že tyto byty dostávají jen Neromové. Na druhou stranu o tyto byty žádají právě i Neromové, a pokud ho nezískají, mají pocit diskriminace oni a domnívají se, že se byty přidělují jen Romům.

„V otázce bytové problematiky Romů existuje několik různých přístupů. Zdánlivě nejjednodušším, nejlevnějším, nejrychlejším a pro veřejnost nejpřijatelnějším řešením je izolace Romů, pod heslem „ať si žijí po svém, ale ne mezi námi“, ve zdevastovaných bytech, protože jiné si nezaslouží. Takové řešení je krátkozraké a je fakt, že společnost musí bojovat proti chudobě a sociálnímu vyloučení, aby chránila sama sebe.“⁴⁸

Jednou z reálnějších možností řešení bytové otázky Romů by mohla být výstavba chráněného bydlení, na níž by se podíleli samotní budoucí obyvatelé. Ti by tak získali mnohem lepší vztah k bydlení. Tyto byty by splňovaly určitá kritéria a podmínky pro spokojené bydlení. Byly by tedy navrženy s ohledem na tradiční způsob bydlení, ve kterém se Romové cítí dobře.

Ať už jsou důvody špatného bydlení romské komunity jakékoliv, pro Romy to znamená jediné. Koncentrace romského obyvatelstva do určitých lokalit, kde se z nich stávají nejnižší vrstvy obyvatel. Jde o vytváření poměrně velkých a jasně ohraničených oblastí, kde žije chudé obyvatelstvo, které nemá nejmenší šanci se

⁴⁷ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 67-70

⁴⁸ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 109

odtud dostat. To s sebou přináší i další problémy, a to nezaměstnanost, která vede velmi rychle k tzv. kultuře chudoby. To vše ještě více prohlubuje vyloučení romského obyvatelstva ze společnosti a tato situace jim uzavírá cestu zpátky.

7. 6. Omezený přístup ke službám

Další oblastí, v níž dochází k velkému nepochopení a netoleranci vůči Romům jsou služby a omezený přístup k nim. Ať už máme na mysli nejrůznější úřady a instituce nebo obyčejné obchody, i v nich jsou Romové znevýhodňováni. Nejen, že Romové vůbec nevědí, jaké mají vlastně možnosti v oblasti služeb, ale velmi často se setkávají také s neochotou a nezájmem úředníků zabývat se klienty, kteří jsou méně komunikačně zdatní nebo prostě jen něčemu nerozumí.

„S romskou komunitou je často spojováno podezření ze zneužívání služeb sociální pomoci. Realita však ukazuje, že mnozí Romové, nejčastěji z důvodu své nevzdělanosti, neinformovanosti a sociální izolace od většinové společnosti, neumějí využívat všech možností, které státní systém sociální pomoci poskytuje, a nedosahují takové řešení své situace, které tento systém potenciálně umožňuje.“⁴⁹

Je jasné, že na základě takovéto nepříjemné zkušenosti Romové přestávají důvěřovat nejen institucím, které jsou řízeny občany z většinové společnosti, ale i samotným pracovníkům.

Všechny výše uvedené problémy, jimiž jsem se zabývala, jsou v podstatě příčiny následného sociálního vyloučení. Nejsou to však jen tyto. Příčin, proč jsou Romové na okraji společnosti, bez jakýchkoli kontaktů a vztahů mimo romskou komunitu nebo řekněme lokalitu, je několik dalších. Je nutné si uvědomit, že do takto těžké situace se Romové nedostali pouze vlastním přičiněním nebo nějakou vlastní chybou či omylem. Často byli do této situace uvrženi jen proto, že jsou prostě Romové. Někdo je nechce mít za souseda, tak je prostě vystěhují. Nemohou najít práci, protože když je potenciální zaměstnavatel uvidí, kvůli tmavé pleti je nezaměstná. A tak bych mohla pokračovat dále. Jak se tedy mají Romové začlenit, integrovat?

V současné době již existují nejrůznější programy na pomoc Romům. Existují také romští koordinátoři a také terénní pracovníci, kteří chodí přímo do romských

---

⁴⁹ Navrátil, P. a kol., *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003, str. 71

lokalit a pomáhají konkrétním občanům s konkrétním problémem. Učí je jak vyplňovat různé formuláře, jak jednat na úřadech nebo jak vystupovat při pracovním pohovoru. Učí je prostě to, co doposud neznali a bez čeho mají velký problém prosadit se v dnešní společnosti.

Ač si můžeme říkat, že každá pomoc je dobrá, tak si musíme také uvědomit, že romských lokalit a Romů samotných je spousta a pracovníků, kteří jim pomáhají je málo a není v jejich silách pomoci všem. Měli bychom tedy začít u sebe. Zamysleme se, jestli my sami nemůžeme Romům čímkoli přispět a pomoci, byť jen pramálo. Vždyť i milé slovo či projev pochopení a náklonnosti znamená mnoho. Udělejme něco proto, aby se Romové už nemuseli cítit jako vyhnanci ve vlastní zemi.

8. Romové a masmédia

Podle různých výzkumů a studií je prokázáno, že mnozí Romové, hlavně mladí, si problém soužití s majoritní společností a také problém Romů samotných, včetně jejich sociálního vyloučení, pomalu uvědomují a snaží se ho v různých oblastech, různým způsobem řešit. Stále více se mladí Romové zajímají o romskou historii nebo hledají informace o ztracené kultuře jejich předků. Dalo by se říci, že romská kultura, hudba nebo tanec v současné době zažívá svůj návrat. Důkazem toho jsou nejrůznější romské festivaly či jiné společenské akce, na jejichž uspořádávání se nepodílejí jen samotní Romové, ale jistou oblibu nalézají v romské kultuře i mnoho Neromů. Zároveň Romové se účastní různých činností, které s romskou kulturou nemají nic společného, čímž do určité míry bourají bariéry a zároveň jsou dobrým příkladem pro nastupující mladou generaci.

V této oblasti hrají velice důležitou roli média. Je jasné, že média obecně mají obrovský vliv na celou společnost. Někdy jsou dokonce média označována jako čtvrtá moc ve státě, z čehož je zřejmé, že alespoň částečně utvářejí nebo přetvářejí společnost jako takovou a také její smýšlení. Někdy jsou média prezentována jako jediné místo, kde může probíhat diskuse o různých veřejných věcech. Pokud mluvíme o diskusi, mluvíme v podstatě o minimálně dvou stranách, které mezi sebou polemizují. Je jasné, že jde-li o média, stojí na jedné straně jeden či několik málo autorů, mluvčích a na straně druhé velká masa adresátů, příjemců. Tento nepoměr často vede k tomu, že se dialog či diskuse mění v jednostranný monolog. „Někteří teoretici masmediální komunikace věří, že právě tato schopnost vést více či méně úspěšný monolog s masou řadí médium do kategorie masových.“⁵⁰

Několikrát jsem výše zmínila vliv či moc médií na společnost a její vnímání. V souvislosti s Romy se tedy zaměřím na to, jaké informace média o Romech či jiných národnostních menšinách přinášejí a tím vlastně ovlivňují pohled majoritní společnosti na menšiny, konkrétně na Romy. První problém, který tu vyvstává je neznalost menšinového publika, což do jisté míry ovlivňuje i způsob, jakým jsou menšiny v médiích prezentovány. Druhým a možná ještě závažnějším je absence příslušníků jakékoliv menšiny v médiích jako autorů nebo tvůrců. S tím také souvisí přesvědčení, že autoři, kteří jsou příslušníky nějaké menšiny, by měli psát jen o

---

⁵⁰ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 114

tématech týkající se právě té jejich menšiny a nikdy ne naopak. „Novináři z řad příslušníků národnostních menšin se mohou kompetentně vyjadřovat pouze k náležitostem týkajících se jejich vlastní menšiny. Ve chvíli, kdy tyto své „kompetence“ překročí a projeví zájem o prezentaci jiné části populace, jsou jejich schopnosti zpochybňovány, hledají se dodatečná vysvětlení a odůvodnění, přestože v opačném případě, kdy je událost týkající se menšiny popisována příslušníkem většinové společnosti, nebývá ještě nutně předmětem polemiky.“⁵¹

Toto se samozřejmě netýká jen tisku, ale i všech ostatních médií, tedy televize či rozhlasu. Nyní se tedy pokusím, alespoň ve zkratce, zhodnotit, jak jsou příslušníci romské menšiny v těchto médiích zastoupeni, jak jsou zde prezentováni nebo jak se prezentují sami. Zda se v médiích nějakým způsobem angažují a jak jim toto vše umožňuje majoritní společnost.

V roce 2000 byl uskutečněn srovnávací výzkum konkrétního tisku, rozhlasu a také pořadů v televizi, a to jak romských, tak také většinových. Analýzou těchto médií se zabývala Irena Raichová a vše zpracovala v knize *Romové a nacionalismus*, ze které budu nadále čerpat.

8. 1. Tisk

Prvním z médií, které budu analyzovat je tisk. V současné době můžeme hovořit nejen o tisku majority ale také již o tisku menšiny. Vychází poměrně velké množství různých romských periodik, ať už časopisů, novin nebo on-line zpravodajů. Je to např. *Amaro Gendalos*, *Romano voďi*, *Romano Džaniben*, *Romano kurko*, *Romano hangos* a další.

Autorka si ke svému rozboru vybrala šest běžně dostupných periodik, z toho dvě romská: *Romano kurko* a *Romano hangos* a čtyři většinová: *Lidové noviny*, *Mladá Fronta Dnes* a regionální tisk *Břeclavsko* a *Pardubické noviny*.

Předmětem jejího zkoumání byl nejen obsah sdělení, ale také forma těchto periodik. Zjišťovala tedy, jaká témata se v periodikách objevují nejčastěji, zda autoři nabízejí čtenářům nějaká řešení a také to, jak prezentují Roma a Neroma. Jen tak pro zajímavost Nerom je v obou romských periodikách titulován jako Čech. Přestože se jedná o romská periodika, nenalezneme v nich pouze články týkající se romské

---

⁵¹ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 119

tematiky a problematiky, i když tyto články vesměs převažují. V Romano kurko nejčastěji nalezneme články týkající se diskriminace Romů, vzdělávání Romů, pak následují články o rasismu a hned zatím články o romské kultuře. Co se týče jazyka, bylo by mylné domnívat se, že když jde o romský časopis, tak je nutně používána romština. Je tomu totiž úplně naopak, z 90 % je zde používán jazyk český.

Obdobné je to i v druhém periodiku Romano hangos, kde na prvním místě najdeme články věnované romské kultuře, pak následuje vzdělávání Romů, jejich historie a pak problémy se skinheady. Ani zde nepřevažuje romský jazyk, jak bychom předpokládali, ale opět je to z 90 % český jazyk.

Pokud se jedná o jednotlivá témata, která jsem zmiňovala již výše, tak ta jsou v obou časopisech prezentována téměř stejným způsobem. Diskriminace a rasismus, jako jedno z častých témat obou periodik, je prezentováno pouze z jednoho úhlu pohledu, a to tak, že většinová společnost diskriminuje Romy v různých oblastech života. V obou případech zde chybí návrh nějakého řešení. Druhým společným tématem je vzdělání. To je prezentováno jednoznačně jako velmi důležité. Autoři apelují na mladou generaci, pro kterou by vzdělání mělo být prioritou na prvním místě.

Dále se zaměříme na srovnání obrazu Roma a Neroma, respektive Čecha. V prvním časopise Romano kurko jsou Romové prezentováni nejčastěji jako oběti diskriminace a rasismu, oběti strachu a beznaděje, kterou vytváří většinová společnost. V Romano hangos je tomu ale naopak. Zde je Rom nečekaně prezentován více negativně. Jsou zde zmíněny i některé špatné vlastnosti Romů, které mohou zapříčinit tíživou životní situaci. A obraz Čecha? Ten je v obou časopisech stejný. Jestliže v Romano kurko je Rom obětí, tak Čech je zde ten, který ho touto obětí dělá. Ani v Romano hangos není Čech popsán lépe, převažují spíše negativní vlastnosti. Čech podle tohoto časopisu nedůvěřuje Romům, nemá je rád, nerozumí jim a nechápe je.

Nyní se již dostáváme k většinovým periodikům. V době výzkumu, tedy v roce 2000, nevlastnil žádné z prezentovaných periodik Rom a ani v žádné z redakcí nepracoval jediný stálý romský redaktor. Všechny informace o romské menšině byly tedy psány autory z většinové společnosti. Velmi nízký počet článků věnovaných romské tematice, který nepřesahuje ani jedno procento, vysvětluje velký nezájem.

Jednak nezájem ze strany Neromů, kteří se touto problematikou nechtějí zabývat, jednak ze strany Romů, kteří v důsledku nedostatečných informací nemají o média tohoto typu nejmenší zájem. Větší pozornost ale můžeme sledovat v regionálním tisku, kde jsou témata týkající se přímo regionu a tím jsou bližší i romské komunitě. Nejčastějšími tématy většinových periodik jsou: kultura Romů, (e)migrace, kriminalita a diskriminace Romů.

Příspěvky týkající se romské kultury jsou psány většinou formou reportáží z nejrůznějších kulturních akcí. Je kladen důraz na znovuzrození této tradiční romské kultury a znovunalezení romských životních hodnot. Mohlo by se zdát, že je alespoň část majoritní společnosti, na straně Romů a že jim pomáhá nebo dokonce podporuje v jejich snaze navrátit se k vlastním kořenům, k tanci, k hudbě, zpěvu a jiným tradičním romským dovednostem. To však může vést k vytváření obrazu modelového Roma. „Tento zvýšený důraz na kulturní témata však splňuje hned dva aspekty nového rasismu: klade důraz na exotičnost menšiny, čímž utvrzuje stávající stereotyp o nepřekonatelné jinakosti a zároveň posiluje další stereotyp, že díky přehnané prezentaci romské kultury jsou Romové vnímáni většinovou společností jako hudebníci, tanečníci, komedianti a lidé, co užívají života, kteří nejsou schopni žádné jiné práce. Přestože se nám mohou zdát kulturní témata jako vysoce neutrální či přímo jako pozitivní příklady ze života menšiny, jejich zvýšená frekvence na úkor témat jiných, v již tak dosti okleštěné prezentaci romského národa, může mít spíše negativní účinky.“⁵²

Je tedy otázkou, zda je prezentace Romů ve většinových médiích myšlena upřímně a se snahou vzbudit zájem o romskou tematiku u většinových čtenářů a tím navázat kontakt mezi majoritou a romskou minoritou nebo spíše s úmyslem romskou populaci poškodit. Osobně věřím, že jsou většinová média, tedy alespoň ta seriózní, objektivní a v žádném případě nemají zájem nikomu záměrně škodit. Jde tedy pouze o snahu předvést většinovým čtenářům také jinou stránku života Romů, která je určitě pro čtenáře poutavá a zcela jistě může přispět k větší ochotě s romskými občany spolupracovat nebo je alespoň více respektovat a tolerovat.

---

⁵² Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 145

8. 2. Rozhlas

Pro analýzu dalšího média, rozhlasu, si autorka Irena Raichová vybrala veřejnoprávní vysílání Českého rozhlasu, dvě nejposlouchanější komerční stanice rádio Impuls a Frekvence 1 a křesťanskou stanici Radio Proglas. Všechna rádia mají celoplošné pokrytí, jsou tedy přístupná všem a ve všech regionech republiky.

Analýza rádií Impuls a Frekvence 1 byla poněkud jednoduchá a rychlá. Obě rádia se totiž věnují převážně hudbě, která zabírá 90% z vysílacího času. Dá se tedy předpokládat, že ani jedna ze stanic nezahrnuje žádný program věnovaný Romům nebo o Romech. Žádný Rom v nich ani nepracuje a zmínku o Romech můžeme jen výjimečně zaslechnout v pravidelných zpravodajských relacích.

Mnohem příznivější je situace ve veřejnoprávním Českém rozhlase. Již od roku 1992 zde existuje romské vysílání O Roma vakeren (Romové hovoří), které se snaží informovat romské občany o událostech v romských komunitách a s tím spojených dalších aktuálních tématech doprovázená romskou hudbou. Také redaktoři tohoto programu jsou většinou Romové, avšak jazykem pořadu je stále ještě čeština, a to z toho důvodu, že většina Romů už romský jazyk neovládá nebo jej ovládá jen na velmi nízké úrovni. Tento pořad je věnován také většinovým posluchačům, což je druhý důvod proč ve vysílání převažuje čeština.

Ani zde není práce romských redaktorů bez potíží. Jak jsem již uváděla v analýze tisku, tak i v rozhlase převažuje domněnka, že Romové jsou specialisté na romskou problematiku, proto by se jí měli zabývat hlavně oni, tedy Romové. Tím opětovně vzniká jen jediný úhel pohledu na daný problém, který je samozřejmě nedostatečný, ať už pro majoritní či minoritní posluchače. Ani zde tedy nejsou zcela přívětivé podmínky pro navázání hodnotného dialogu.

Poněkud překvapivý zájem o romskou tematiku byl zaznamenán na stanici Radio Proglas. Toto rádio se prezentuje jako křesťanské a jeden z mnoha cílů, které si stanovilo, je sblížení lidí, čehož chtějí dosáhnout prezentací nejrůznějších témat ze života Romů. Vznikl tak projekt „Rom znamená člověk“, kde byli Romové představováni ve svých vlastních dílech, v literatuře nebo v hudbě. Dále sem patřila témata týkající se vzdělání, výchovy dětí nebo rodinného soužití, o kterých hovořili samotní Romové, se kterými mohli posluchači během vysílání živě komunikovat. I přes velký zájem o romskou tematiku redakce nezaměstnává žádného Roma, ale na

jednotlivých pořadech se několik Romů aktivně podílelo. Tento projekt byl v roce 2000 ukončen, ale zcela jistě ho můžeme považovat za velmi přínosný, o čemž svědčí i některé ohlasy na tento pořad, které byly vesměs pozitivní.

Je zřejmé, že analýza pouhých čtyř rozhlasových stanic je poněkud nedostačující, ale i tak si můžeme udělat obrázek o tom, jak jsou Romové a romská problematika prezentována. Po sledování rozhlasových stanic můžeme konstatovat, že je zde situace téměř stejná jako v předešlém médiu, tisku, tedy že pořady o Romech nebo pro Romy jsou zastoupeny v mnohem menší míře než 1% z celkového vysílacího času. Je také jasné, že na žádné rozhlasové stanici nenajdeme obraz Roma, nemůžeme ho tedy srovnávat s obrazem Neroma. Na rozdíl od tisku, kde existuje řada vlastních romských časopisů nebo novin, tak samostatná romská stanice v současné době není ani jedna. Romové tak mají jen velmi málo možností sebe prezentace v tomto médiu. Stejně tak jako Romové nečtou noviny či jiný tisk, tak ani rozhlas pro ně nemá hlubší smysl a pokud si nějakou stanici přece jen naladí, tak jen spíše jako kulisu nebo hudební doprovod.

8. 3. Televize

„Televize, podobně jako rozhlas, je médium, které se dotýká mnohem širší vrstvy obyvatelstva než tisk a to z jednoho prostého důvodu – nevyžaduje gramotnost. Člověk nemusí umět číst a psát, aby se mohl dívat na televizi, proto z jeho působení nejsou vyloučeny apriori např. děti či negramotná část obyvatelstva. Navíc toto médium, zrovna tak jako rozhlas, vrací slovu jeho zvuk a umožňuje např. dialektům, nářečím či cizím jazykům, aby pronikaly do našeho podvědomí, čímž šíří naše vnímání jejich přirozenosti a každodennosti.“⁵³

Ani v televizi, podobně jako v rozhlase nebo v tisku, není zájem o romskou problematiku příliš velký. Samotné Romy, ať už v roli hlasatele, herce nebo redaktora, v televizi najdeme také jen velmi zřídka. Pokud ale přece jen nějaké pořady o Romech nebo pro Romy existují, setkáváme se s nimi většinou ve vysílání veřejnoprávní České televize. Průkopníkem byl pořad *Romale*, který byl do vysílání zařazen v roce 1992 a jeho hlavním posláním bylo informovat o životě a dění v romských komunitách. Na jeho tvorbě se od počátků podíleli sami Romové. Po té

---

⁵³ Raichová I., *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001, str. 164

následovalo několik málo dalších pořadů zaměřené na romskou tematiku nebo na konkrétní osobnosti romského původu. Bohužel vedle těchto pořadů se na obrazovce objevovali Romové už jen zcela zřídka a okrajově, a to většinou jen jako součást televizního zpravodajství. Reprezentace Romů v televizi je tedy opět téměř zanedbatelná. Romské pořady netvoří ani jedno procento z celkového vysílacího času, což je úplně stejně jako v předešlých médiích. Na druhou stranu je ale nutné uvést, že ani ze strany Romů nelze očekávat velkou míru nadšení a zájmu o romské pořady vysílané v televizi. Ani jeden z odvysílaných pořadů totiž nezaznamenal oblibu u romského publika. Proč tomu tak bylo? Důvody mohou být podle některých mediálních analytiků, různé. Malou sledovanost mohl způsobit čas, kdy byly pořady vysílány. Tento čas byl pro publikum jednoduše neatraktivní. Jiným důvodem může být krátká stopáž těchto pořadů nebo prostě jen malý zájem ze strany Romů, pro které tyto pořady nebyly objektivním přínosem.

Na závěr můžeme provést shrnutí všech výše zmíněných médií, která tvoří velmi důležitou složku našeho společenského života. Ať už chceme nebo ne, média nás jednoznačně ovlivňují, a to jak ve smyslu pozitivním, tak bohužel také negativním. Mám tím na mysli, že média mají takovou moc, že to, co si přečteme v novinách, uvidíme v televizi nebo uslyšíme v rozhlase, ovlivňuje naše myšlení, rozhodování nebo dokonce jednání v takové míře, že médiím jednoduše uvěříme a podle toho dále usuzujeme. To má samozřejmě vliv na vztah majoritní společnosti k romské menšině. To jak Romy prezentují média má velký význam na vnímání romské menšiny z pohledu většiny, protože ta je posléze vnímá po vzoru právě médií. Je tedy velmi důležité, aby existovala také romská média, která budou Romy prezentovat zase jiným, odlišným způsobem než jak to dělají ta většinová. Když už nic jiného, tak bude mít čtenář či posluchač možnost volby, výběru a bude tak moci přemýšlet o tom, jak to všechno doopravdy je. K tomu ale, aby toto všechno bylo objektivní, je potřeba, aby články, reportáže či jiné pořady netvořili pouze autoři z většinové společnosti, ale aby se na tvoření spolupodíleli i ti romští.

V současné době je komunikace mezi romskou menšinou a majoritní společností v podstatě na bodu nula. Vytvořily se dva tábory, které žijí vedle sebe, ale nikdo nepronikne do toho druhého, nenaváže kontakt a tím se prohlubuje díra, která se v naší společnosti postupně, během několika desítek let, tvořila až se nakonec úplně

propadla. I to mohou napomoci vyřešit média. Pokud se začne o romské problematice více psát, mluvit či vysílat, pokud budeme v televizi vídat kromě neromských redaktorů, také romské, bude to zcela nový jev, který do jisté míry určitě zvýší zájem a tím také sledovanost, a to na obou stranách pomyslných táborů. Vznikne tak prostor pro jakousi konfrontaci romských a neromských pohledů na danou problematiku, ať už romskou či neromskou. Na druhé straně je však nutné uvědomit si i opačný problém, nezájem Romů. Již v předcházejícím textu jsem uváděla, že Romové nekupují noviny, neposlouchají rozhlas a ani nesledují pořady o Romech vysílaných v televizi. Mnohem raději si naladí rozhlasovou stanici k poslechu hudby a v televizi dají přednost komerčním seriálům a populárním soutěžím. Nyní se tedy nabízí otázka, co tento nezájem způsobuje. Důvodů může být několik. Jedním z nich může být např. malá propagace pořadů věnovaných Romům nebo nepříliš dobře zvolený vysílací čas a v neposlední řadě může nezájem Romů způsobovat určitá přesycenost. O Romech se mluví a píše až příliš moc, což v některých lidech může vyvolat pocit marnosti. Ano, média se Romům věnují, upozorňují na nejrůznější úskalí jejich života, ale v podstatě to k ničemu nevede. Romové nezaznamenávají žádný krok vpřed, žádný přínos, a proto už médiím nevěří a jejich sledování považují za zbytečné. Vyřešení tohoto problému není jednoduché a netýká se jen samotných médií. I Romové by měli více přispívat ke své prezentaci v médiích a napomáhat k objektivnímu pojetí problematiky, která se bezprostředně týká jejich života. Mohou tak činit prostřednictvím, již několikrát zmiňovaných, romských časopisů nebo pořadů v televizi či rozhlase, kde je evidentně romských autorů nedostatek a kde by možná ochotně romského autora přijali a zcela jistě ocenili jeho snahu. Na druhou stranu většinová média musí být vůči romským autorům otevřenější a umožnit jim tak snadnější přístup do jejich tvůrčích dílen. Romové mohou vytvořit zcela jiný úhel pohledu, který v současné době v médiích jednoznačně chybí a jen díky vyváženosti romských a neromských pojetí a názorů bude dosažena určitá rovnováha. Ta by snad mohla, alespoň částečně, zaručit oboustranný zájem a napomoci tak sblížení a komunikaci mezi romskou menšinou a většinovou společností právě prostřednictvím médií.

9. Kvantitativní výzkum

Postup, metody a fáze kvantitativního výzkumu jsme již podrobně popsala v první kapitole, proto se budu nyní zabývat již konkrétní metodou, kterou jsem si pro svůj výzkum zvolila, a tou je dotazník.

Cílem mé práce je porovnat vzájemné vnímání se romských a neromských občanů na základě několika jednoduchých otázek týkajících se převážně charakterových vlastností, postojů vůči státu a problému bydlení a vzdělání. Na to vše budou odpovídat Romové i Neromové a po té budu analyzovat rozdíly v odpovědích. Abych tohoto vytýčeného cíle dosáhla, postupovala jsem podle několika základních úkolů. Nejprve jsem si stanovila základní výzkumnou otázku a hypotézy, po té jsem vytvořila dotazník, dále jsem sbírala empirická data, která jsem posléze zpracovala a tím jsem také testovala hypotézy a na závěr jsem všechny zjištěné výsledky interpretovala.

9. 1 Výzkumná otázka

Je pohled majoritní společnosti na Romy stejný jako pohled Romů na sebe samotné?

9. 2 Hypotézy a indikátory

1) Starší lidé jsou vůči Romům méně tolerantní než lidé mladší.

Indikátory

Nezávislá proměnná

- věk respondenta

Závislá proměnná

- netolerance romského občana v místě bydliště
- neochota a nezájem získávat informace o romské problematice
- přisuzování negativních vlastností Romům

2) Čím vyšší vzdělání člověk získá, tím více je vůči Romům tolerantnější.

Indikátory

Nezávislá proměnná

- Nejvyšší dosažené vzdělání

Závislá proměnná

- tolerance romského občana v místě bydliště
  - snaha získat více informací o romské problematice
  - přisuzování negativních vlastností Romům
- 3) Romové mají pocit, že jim zaměstnanci na úřadech, romští poradci, spolupracovníci v zaměstnání a spoluobčané nevycházejí vstříc, Neromové si myslí opak.
  - 4) Romové chtějí žít pohromadě v romských komunitách, Neromové s tímto názorem nesouhlasí.
  - 5) Neromští občané nechtějí mít za souseda Roma a naopak Romové nechtějí mít za souseda Neroma.
  - 6) Romové se oproti Neromům domnívají, že nemají stejné možnosti získat vzdělání jako ostatní.
  - 7) Neromové se oproti Romům domnívají, že Romové se nechtějí vzdělávat.
  - 8) Romové mají pocit, že se k nim Neromové chovají nadřazeně, zatímco Neromové tento pocit nesdílejí.
  - 9) Romové se domnívají, že jsou často diskriminováni kvůli romské národnosti, naopak Neromové s tímto výrokiem nesouhlasí.
  - 10) Romové tvrdí, že mají omezený přístup na trh práce, zatímco Neromové s tímto výrokiem nesouhlasí.
  - 11) Neromové se o romskou problematiku zajímají více než Romové.
  - 12) Romové a Neromové si navzájem přisuzují negativní vlastnosti.

9. 3. Dotazník

Dotazník se skládá z 12 otázek. Na úvod jsem položila otázku týkající se osobního vztahu k romským občanům, podle které jsem mohla respondenty rozdělit na Romy a Neromy, podle toho, zda zaškrtnli vztah příbuzenský či nikoli. Po té již následovaly konkrétní otázky týkající se bezprostředně romské tematiky. Na závěr dotazník obsahuje ještě otázky o osobě respondentů, tedy údaje o pohlaví, věku a vzdělání. To jsou nezbytné údaje, dle kterých budu ověřovat některé své hypotézy. Dotazník je v příloze pod číslem 1.

9. 4. Výběr respondentů

Ve svém výzkumu budu porovnávat Romy s Neromy, musela jsem proto respondenty rozdělit do dvou skupin. To znamená, že z celkového počtu 200 respondentů jich je 100 romského původu a dalších 100 neromského. Abych mohla lépe ověřovat některé hypotézy, vybírala jsem respondenty podle věku a také podle vzdělání, což nebylo vůbec jednoduché. Vzhledem k tomu, že jsem si nestanovila žádné hypotézy, které by se týkaly věku či vzdělání romských respondentů, nemusela jsem u nich ani tato kritéria plnit, proti jsem zvolila náhodný výběr.

Abych měla alespoň určitou jistotu ohledně vzdělání, vybrala jsem několik institucí a míst k předání dotazníků, kde jsem vzdělání mohla předvídat. Volila jsem proto tato místa: základní a střední škola, banka, pošta, spořitelna, čerpací stanice, různé obchody, zdravotnické zařízení a kadeřnické a kosmetické salony. Zde jsem oslovovala neromské respondenty s různým vzděláním a také různého věku. Z celkového počtu 100 respondentů je tedy 37 s vysokoškolským vzděláním, středoškolsky vzdělaných je 29, stejný počet mají i vyučení respondenti a zbylých 5 je pouze se základním vzděláním. Podle věku jsem respondenty rozdělila na tři skupiny. První je věková kategorie do 30 let, s počtem respondentů 24, druhá kategorie je 31 – 50 let, s počtem 47 a poslední respondenti jsou starší než 50 let, kterých je 29.

Výběr romských občanů jsem měla usnadněný v tom smyslu, že jsem nemusela přemýšlet, kdo je jakého věku ani vzdělání. Na druhou stranu sehnat 100 romských občanů ochotných vyplnit dotazníky, je poměrně obtížné. Naštěstí jsem získala kontakt na jednu romskou rodinu žijící na malé vesnici v jižních Čechách, kterou jsem několikrát navštívila a poprosila, zda by mi dotazníky vyplnila. Všichni

byli velice ochotní, dokonce mi další dotazníky rozdali po svých příbuzných a po celé té vesnici. Tak jsem získala asi čtyřicet dotazníků. Zbýlých šedesát jsem získala přes vzdělávací centrum, které pořádá rekvalifikační kurzy pro romské občany a které mi umožnilo rozdat zde dotazníky romským respondentům.

S ohledem na celkový počet 200 respondentů jsem si vědoma poměrně malé objektivitu výzkumu a také si uvědomuji, že vybraný vzorek respondentů nelze považovat za zcela reprezentativní. Vzhledem k omezeným možnostem organizace výzkumu (časové, finanční apod.) lze tuto práci považovat za pouhé doplnění tématu nastíněného v teoretické části a výsledky plynoucí z tohoto výzkumu nelze považovat za zcela objektivní.

9. 5. Zpracování dotazníků

Sběr veškerých dat probíhal v období měsíce únor v roce 2008. Po té jsem již začala všechna data zpracovávat. Vzhledem k nevelkému počtu respondentů, respektive vyplněných dotazníků, nebylo zpracování příliš náročné. Všechna získaná data jsem zapsala do datových tabulek za pomoci kódů zaznamenaných v tabulce kódovací. Po té jsem již počítala různé hodnoty a tvořila grafy, z nichž jsem vyvozovala různé závěry a snažila se testovat všechny stanovené hypotézy. Kódovací tabulka je v příloze pod číslem 2.

9. 6. Ověření hypotéz

Tolerantnost vzhledem k věku

První hypotéza se v mém výzkumu nepotvrdila, ale v podstatě ani nevyvrátila. Hypotéza zněla: Starší lidé jsou vůči Romům méně tolerantní než lidé mladší. Porovnávala jsem dvě skupiny respondentů, a to skupinu do třiceti let a po té skupinu nad padesát let. Stanovila jsem tři závislé proměnné, které budu nyní porovnávat.

Co se týká zájmu o informace o romské problematice, z výzkumu vyplynulo, že z celkového počtu 29 respondentů nad 50 let se o romskou tematiku vůbec nezajímá 7 respondentů, zatímco ve skupině respondentů mladších se zajímali zcela všichni. Druhou proměnnou byla tolerance Roma v místě bydliště. Ani jeden

z dotazovaných respondentů z obou skupin by romského občana nechtěl za souseda. Posledním kritériem tolerantnosti vůči Romům bylo přisuzování negativních vlastností. Jako negativní vlastnosti jsem vybrala lhaní, lenost, vulgaritu a nadřazenost. Toto hodnocení dopadlo téměř stejně, ve skupině nad 50 let přisuzovalo negativní vlastnosti Romům 22 respondentů z 29, ve druhé skupině bylo toto číslo o trochu menší, z celkového počtu 24 přisoudilo negativní vlastnosti Romům 20 respondentů. Ostatní přisoudili tyto vlastnosti oběma skupinám, z čehož lze usoudit určitou míru nezaujatosti proti Romům, můžeme tedy tyto odpovědi hodnotit kladně. V následující tabulce č. 1 jsou zaznamenány jednotlivé proměnné, které je možné porovnat.

Tabulka č. 1: Tolerantnost vzhledem k věku

	Nezájem o romskou problematiku	Sousedství s Romy	Přisuzování negativních vlastností Romům
Respondenti nad 50 let (n = 29)	7	0	22
Respondenti do 30 let (n = 24)	0	0	20

Pokud porovnáme celkový počet respondentů v obou skupinách, musíme konstatovat, že rozdíly ve všech sledovaných kritériích jsou nepatrné. Pouze u první proměnné byl rozdíl větší, avšak ani ten nemůžeme považovat za směrodatný, protože počet respondentů není v obou skupinách totožný. Můžeme tedy usuzovat, že věk na toleranci či netoleranci vůči Romům nemá v podstatě téměř žádný vliv.

Tolerantnost vzhledem ke vzdělání

Další hypotéza, kterou jsem ve svém výzkumu ověřovala, byla: Čím vyšší vzdělání člověk získá, tím více je vůči Romům tolerantnější. Opět jsem si respondenty rozdělila do dvou skupin, tentokrát podle nejvyššího dosaženého vzdělání. První skupina se skládá z respondentů se základním vzděláním a s odborným vyučením, druhá skupina jsou respondenti se vzděláním středoškolským a vysokoškolským.

Abych mohla vyvozovat výsledky, musela jsem si opět stanovit několik proměnných. První z nich byla tolerance romského občana v místě bydliště. Zde

všichni respondenti, bez ohledu na vzdělání, odpověděli úplně stejně, a to negativně, tedy že by za souseda měli raději neromského občana než romského. Dále jsem hodnotila, jak vzdělání ovlivňuje zájem o informace týkající se romské tematiky. Z výzkumu vyplývá, že zájem o tyto informace nezávisí na dosaženém vzdělání. Z celkového počtu 100 neromských respondentů nezískává žádné informace pouze devět respondentů, z čehož čtyři respondenti jsou, z celkového počtu 37, s vysokoškolským vzděláním, tři respondenti, z celkového počtu 29, se středoškolským vzděláním a dva respondenti, z počtu 29, jsou vyučení. Respondentů se základním vzděláním je pouze 5 a všichni se o informace zajímají. I přestože celkový počet respondentů v jednotlivých skupinách není stejný, můžeme s těmito výsledky pracovat a vyvodit z nich závěr, že zájem a snaha získávat nějaké informace o romské problematice není ovlivněn vzděláním. Posledním kritériem bylo opět přisuzování negativních vlastností, tentokrát ale podle vzdělání. Zde jsou výsledky poněkud jiné, než jak tomu bylo v předchozí hypotéze, kde jsem to posuzovala s ohledem na věk. Výsledky jsou takovéto: z celkového počtu 37 vysokoškolsky vzdělaných respondentů pouze 17 dotázaných přisoudilo Romům negativní vlastnosti, z 29 středoškolsky vzdělaných přisoudilo tyto vlastnosti Romům 20 respondentů, 4 z 5 se základním vzděláním též Romům přisoudilo negativní vlastnosti a 27 z 29 vyučených respondentů přisoudilo taktéž negativní vlastnosti pouze Romům. Z toho je patrné, že lidé s vyšším vzděláním nepřisuzují negativní vlastnosti Romům v takové míře jako lidé méně vzdělaní. Celkově, s ohledem na ostatní výsledky, nemůžeme zcela jednoznačně říci, že se tato hypotéza potvrdila. Jelikož pouze jedna proměnná vyšla pozitivně, nelze objektivně posoudit, zda lidé s vyšším vzděláním jsou či nejsou vůči Romům více tolerantnější, avšak já osobně si myslím, že právě poslední proměnná týkající se přisuzování negativních vlastností Romům o tolerantnosti hodně vypovídá a pokud někdo tyto vlastnosti Romům nepřisuzuje, můžeme se o něm domnívat, že je tolerantnější nebo alespoň více objektivní než ostatní. Opět můžeme výsledky porovnat v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Tolerantnost vzhledem ke vzdělání

	Nezájem o romskou problematiku	Sousedství s Romy	Přisuzování negativních vlastností Romům
ZŠ + vyučení (n = 34)	2	0	31
SŠ (n = 29)	3	0	20
VŠ (n = 37)	4	0	17

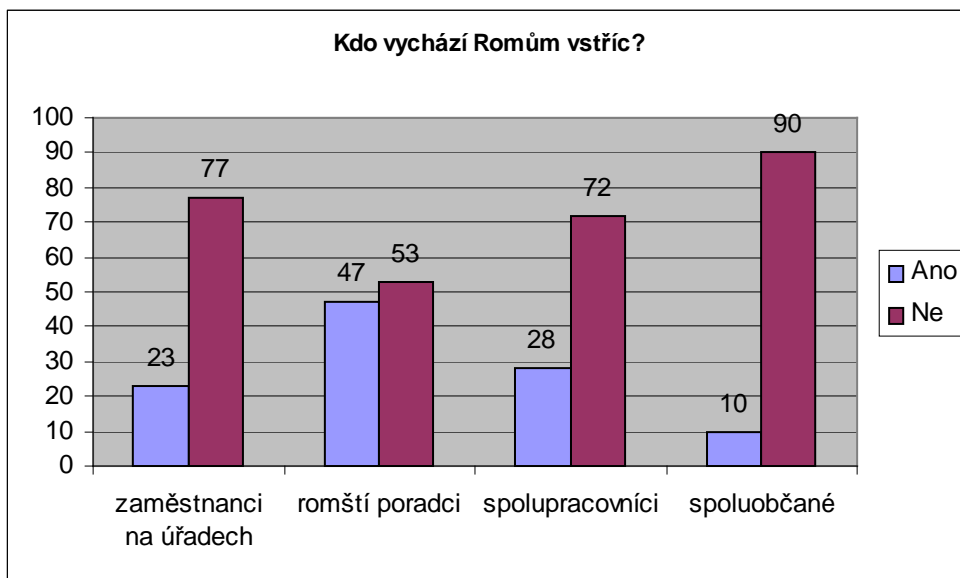
Vstřícnost vůči Romům

Další hypotéza byla: Romové mají pocit, že jim zaměstnanci na úřadech, romští poradci, spolupracovníci v zaměstnání a spoluobčané nevycházejí vstříc, Neromové si myslí opak. Tuto hypotézu jsem ověřovala na základě otázky, kde měli respondenti odpovídat, zda výše zmíněné osoby vychází Romům vstříc či nikoli.

V grafu č. 1 jsou zaznamenány odpovědi Romů, kde je zřetelná převaha negativních odpovědí, tedy odpovědí ne vycházejí Romům vstříc, z čehož můžeme do určité míry také usuzovat, že Romové nemají příliš dobré zkušenosti hlavně se zaměstnanci na řadech a se spoluobčany. U romských poradců sice také převažuje negativní odpověď, avšak ne o tolik. Graf č. 2 zaznamenává odpovědi Neromů na tytéž otázky. Z grafu je tedy jasné, že Neromové se domnívají, že Romům výše zmíněné osoby vycházejí vstříc, což dokládá převaha pozitivních odpovědí, tedy odpovědí ano vycházejí Romům vstříc. Zajímavé jsou odpovědi neromských respondentů u spoluobčanů, kde negativní odpovědi převažují jen nepatrně, což dokládá fakt, že si neromští občané uvědomují, řekněme, špatný postoj vůči Romům, tedy alespoň někteří.

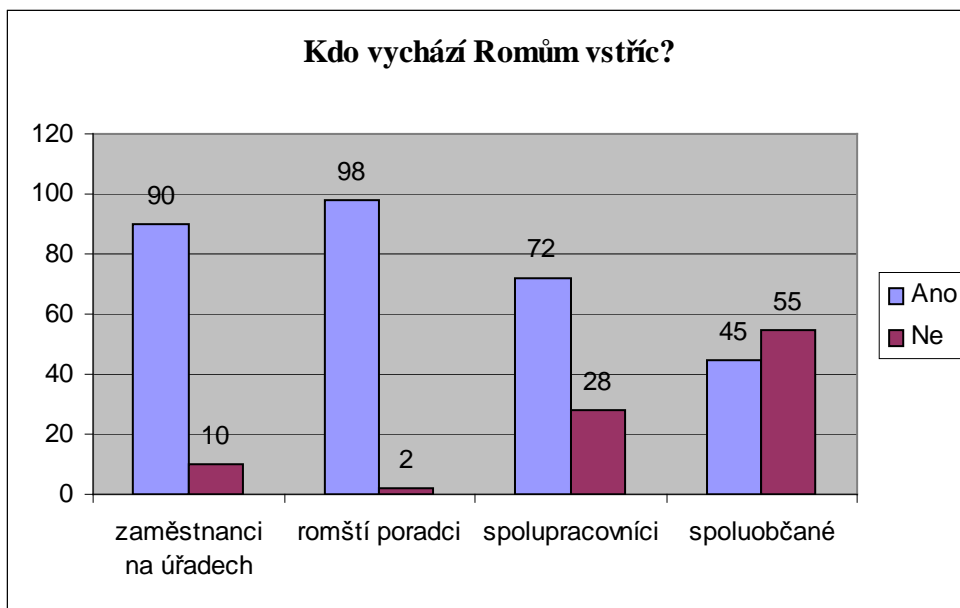
Tím se také potvrdilo to, co jsem několikrát zmiňovala v teoretické části, tedy že se Neromové chovají k Romům s předsudky, bez objektivní reflexe a z toho vyplývá i jasný fakt, že Romům nevycházejí vstříc. Pozitivní na tom je, že to alespoň přiznají. Na druhou stranu toto přiznání ještě nemusí nutně znamenat ochotu či snahu to změnit.

Graf č. 1: Vstřícnost vůči Romům pohledem Romů

n = 100

Graf č. 2: Vstřícnost vůči Romům pohledem Neromů

n = 100

Soužití a bydlení Romů

Další hypotézou je: Romové chtějí žít pohromadě v romských komunitách, Neromové s tímto názorem nesouhlasí. Tato hypotéza se mi nepotvrdila, jelikož z celkového počtu 100 dotázaných Romů odpovědělo kladně, tedy, že chce žít pohromadě v romských komunitách pouze 34, ostatní odpovídali různě, např., že k tomuto bydlení jsou donuceni finančními podmínkami nebo že jiné byty než právě v těchto komunitách Romové nedostanou. Avšak i tyto odpovědi můžeme chápat jako odpověď ne, nechtějí žít pohromadě v komunitách, protože to z toho v podstatě logicky vyplývá. Neromové se domnívají, že tento způsob bydlení Romům vyhovuje. 60 respondentů ze sta odpovědělo, ano chtějí. To znamená, že Neromové opět odpovídali zcela opačně než Romové, stejně jako v předešlých hypotézách.

Tabulka č. 3: Soužití a bydlení Romů

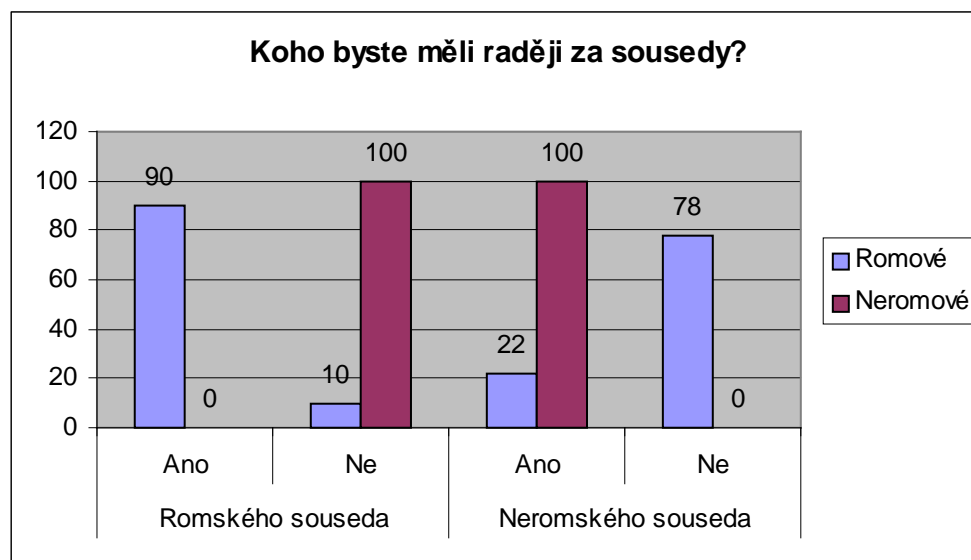
Myslíte si, že Romové chtějí žít pohromadě v romských komunitách?		
	Ano	Ne
Romové	34	66
Neromové	60	40

Tolerance romského občana v místě bydliště

Dále jsem ověřovala tuto hypotézu: Neromští občané nechtějí mít za souseda Roma a naopak Romové nechtějí mít za souseda Neroma. Tato hypotéza se mi potvrdila, jak naznačuje následující graf č. 3. Ten je rozdělen na dvě části, první se týká susedství s romskými občany, druhá potom s neromskými. Z grafu je jasné, že všichni oslovení Neromové by romského souseda nechtěli a platí to i naopak, i když ne tak stoprocentně jako u Neromů, avšak i tak jsou výsledky jasné a můžeme tedy konstatovat, že ani Romové by nechtěli žít s Neromy.

I z těchto odpovědí můžeme posuzovat tolerantnost vůči Romům. Je jasné, že pokud někdo přímo, bez jakékoli předešlé zkušenosti, odmítá romského občana jako souseda, můžeme toto jednání chápat jako netolerantní.

Graf č. 3: Sousedství s Romy a Neromy

n = 100

Vzdělávání Romů

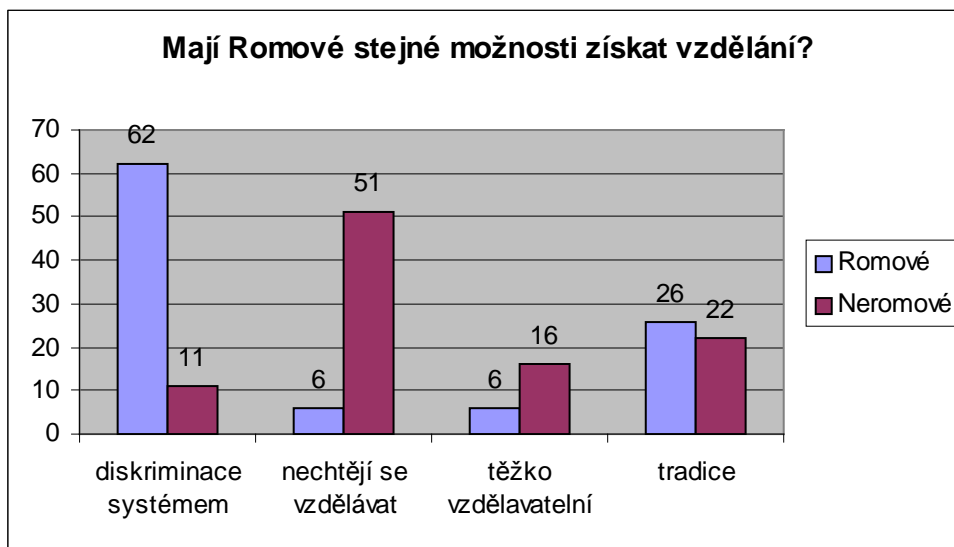
Další z hypotéz se týká vzdělání Romů. Názory na možnosti vzdělávání Romů jsou z pohledu Romů a Neromů diametrálně odlišné. Zatímco se Romové cítí být ve vzdělávacím systému diskriminováni, Neromové přisuzují nevdělanost Romů hlavně neochotě Romů vzdělávat se. Téměř stejný počet Romských a neromských respondentů také poukazuje na romskou tradici, která je také jednou z příčin nízkého vzdělání romských občanů, protože na vzdělání neklade důraz. Vše je znázorněno v grafu č. 4.

V teoretické části jsem psala o vzdělávání Romů a s tím spojených problémů. Je poměrně jasné, že Romové nejsou dostatečně vzdělaní. Příčin může být několik, jak také naznačují výsledky grafu. Avšak za velký problém považuji odpovědi týkající se diskriminace. Většina Romů se cítí být ve vzdělávacím systému diskriminována, což mohu i já ze své teoretické části potvrdit. Tam jsem totiž psala o zvládání, respektive nezvládání romských dětí ze strany pedagogů. Ti nejsou dostatečně připraveni na práci s romskými dětmi a ty pak, bohužel, velice často končí ve zvláštních školách. Ale proč? Opravdu jsou romské děti tak těžko vzdělávatelné, že musí být umístěné do speciálních škol?

Z výzkumu vyplývá, že se romští občané cítí být diskriminováni a je to nejspíš právě z toho důvodu, který jsem zmínila. Je nutné si uvědomit, že romské děti

potřebují individuální přístup a možná větší péči, ale to ještě neznamená, že by pro ně neměly platit stejné podmínky a možnosti jako pro ostatní.

Graf č. 4: Vzdělávání Romů

n = 100

Nadřazenost

Následující hypotéza se týká pocitu nadřazenosti, který vnímají Romové ze strany Neromů. Respondenti měli odpovídat, zda souhlasí či nesouhlasí s výrokem: Neromové se k Romům chovají nadřazeně. Z romských respondentů odpovědělo kladně, tedy že souhlasí s výrokem, 93 dotázaných, zatímco neromských respondentů odpovědělo kladně pouze 37, to znamená, že s výrokem nesouhlasí 63 neromských dotázaných a pouze 7 romských, jak je vidět v kontingenční tabulce č. 4.

Opět tedy můžeme vyvodit závěr, že názor romských občanů je zcela opačný od neromských a že nadřazenost od neromských občanů Romové opravdu cítí. Dalo by se říci, že tento jev provází romské občany již dlouhá léta, ba dokonce celá staletí. V teoretické části jsem se zabývala historickým vývojem života Romů od dávné minulosti. Ani v tak dávné době nebyl postoj vůči Romům příliš dobrý, a jak ukazují výsledky výzkumu, ani v současné době se nic nezměnilo a Romové musí nadále snášet povýšenost a nadřazenost neromských spoluobčanů.

Již v některých předešlých hypotézách se neochota či netolerantnost ze strany neromských občanů potvrdila, takže ani tato hypotéza není výjimkou. Několikrát

jsem v předešlém textu zmiňovala špatný vzájemný vztah nebo postoj mezi Romy a Neromy. Dá se předpokládat, že pokud se Neromové chovají k Romům nadřazeně a dávají jim to nějakým způsobem najevo, což je zřejmé, pokud 93 Romů ze 100 odpovědělo ano, Neromové se k Romům chovají nadřazeně, pak nemůžeme očekávat, že dojde k navázání nějakého kontaktu. Asi by nikdo z nás nechtěl vytvářet vztah s někým, kdo se k nám chová povýšeně.

Tabulka č. 4: Nadřazenost Neromů

Neromové se k Romům chovají nadřazeně		
	Ano	Ne
Romové	93	7
Neromové	37	63

Diskriminace

I další hypotéza se týká výroku, tentokrát ohledně diskriminace. Výrok zní: Romští občané jsou diskriminováni kvůli romské národnosti. I zde je patrný rozdíl v odpovědích romských a neromských respondentů. Romští respondenti nesouhlasili s výrokiem pouze v jednom jediném případě, zatímco Neromských dotázaných nesouhlasilo 64, jak je znázorněno v další kontingenční tabulce č. 5. Z toho tedy vyplývá, že romští občané se cítí být diskriminováni, zatímco Neromové se domnívají, že tomu tak není, tedy, že k diskriminaci Romů nedochází.

V teoretické části jsem v kapitole Ztráta romské identity uváděla několik málo příkladů, jak neromští občané uvažují o Romech. S předsudky, s opovržením a s určitým despektem. Je tedy jasné, že se Romové v naší společnosti cítí být diskriminováni.

Tabulka č. 5: Diskriminace Romů

Romští občané jsou diskriminováni kvůli romské národnosti		
	Ano	Ne
Romové	99	1
Neromové	36	64

Přístup na trh práce

Hypotéza, kterou jsem si na základě dalšího výroku stanovila, zní: Romové tvrdí, že mají omezený přístup na trh práce, zatímco Neromové s tímto výrokiem nesouhlasí. Z výzkumu vyplývá, že je i tato hypotéza potvrzena. S výrokiem, že romští občané mají omezený přístup na trh práce, totiž souhlasí 86 romských respondentů a 38 neromských, jak je znázorněno v kontingenční tabulce č. 6. To znamená, že také v tomto případě jsou postoje Romů a Neromů odlišné.

Tabulka č. 6: Možnosti přístupu Romů na trh práce

Mají Romové omezený přístup na trh práce?		
	Ano	Ne
Romové	86	14
Neromové	38	62

Zájem o romskou problematiku

Předposlední hypotézou, kterou jsem si stanovila je: Neromové se o romskou problematiku zajímají více než Romové. I tato hypotéza se potvrdila. Z grafu č. 5 je patrné, že počet neromských občanů, kteří se o informace týkající se romské problematiky zajímají, je mnohem více než romských.

Tento problém souvisí také s tím, jak Romové vnímají média. V kapitole věnované právě masmédiím jsem analyzovala jednotlivá média a ze získaných informací jsem zjistila, že Romové o média nemají příliš velký zájem. Co se týče pořadů nebo zpráv přinášející informace o romské problematice, tak ani zde nemůžeme očekávat zájem romských posluchačů rozhlasu, diváků televize nebo čtenářů denního tisku. Důvodů proč se Romové o věci, které se jich přímo týkají, vůbec nezajímají, může být několik a jsou zmíněny právě v této kapitole. Mohu tedy říci, že to, co jsem psala již v teoretické části, se mi potvrdilo i nyní. Jak naznačuje graf. č. 5, Romové zájem o romskou tematiku příliš nemají.

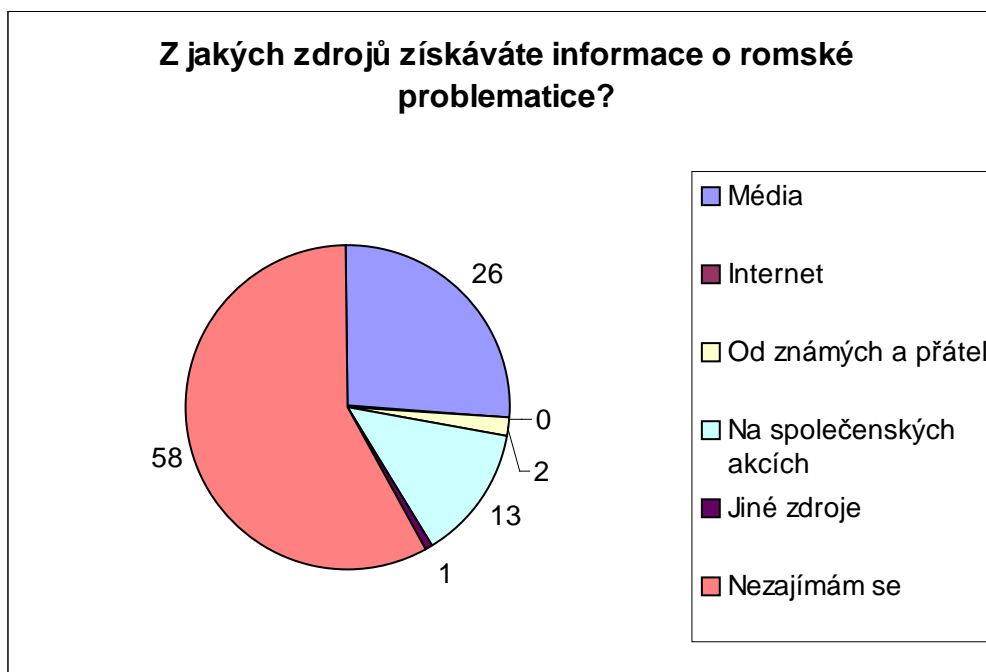
Grafy č. 6 a 7 ukazují přehled nejčastějších zdrojů, z nichž respondenti čerpají informace o romské tematice. Graf č. 6 zaznamenává zdroje, které využívají romští respondenti, graf č. 7 po té neromské respondenty. Jako nejčastější zdroj uváděli respondenti média, která evidentně převažují. Pokud jako odpověď uvedli respondenti jiné zdroje, byly to nejčastěji vlastní zkušenosti nebo sousedské problémy.

Graf č. 5: Zájem o informace

n = 100

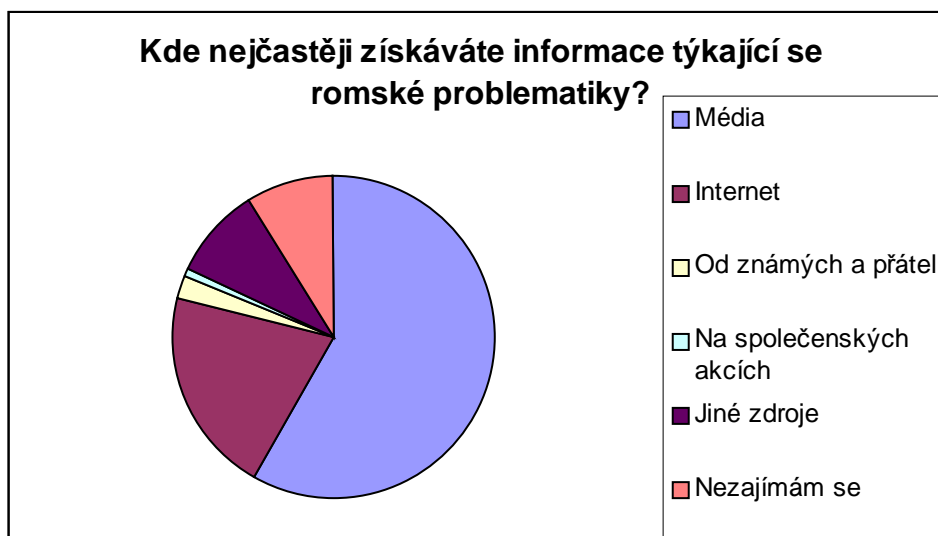
Graf č. 6: Nejčastější zdroje informací romských respondentů

n = 100

Graf č. 7: Nejčastější zdroje informací neromských respondentů

n = 100

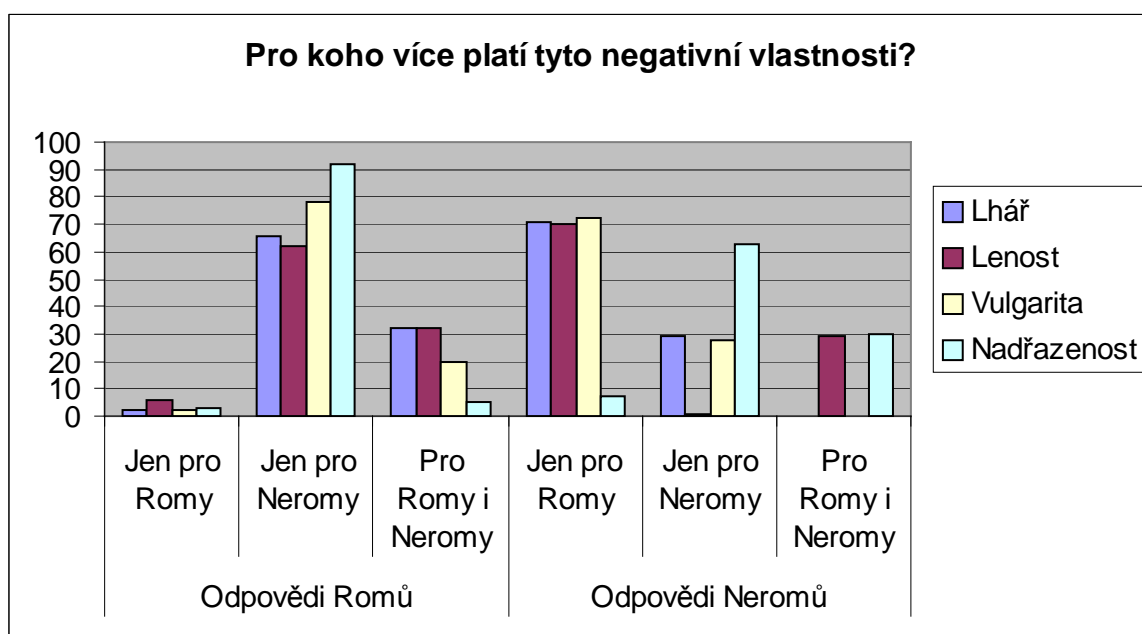
Přisuzování negativních vlastností

Poslední hypotéza, kterou jsme ve svém výzkumu testovala zní: Romové a Neromové si navzájem přisuzují negativní vlastnosti. Všichni respondenti měli rozhodnout, pro koho více platí vlastnosti uvedené v dotazníku, zda Romům nebo Neromům. Na výběr měli několik kladných a několik záporných vlastností. Jako záporné jsme vybrala vlastnosti lhář, lenost, vulgarita, nadřazenost a povýšenost. Z výzkumu vyplynulo, že tyto vlastnosti opravdu respondenti přisuzují navzájem druhé skupině obyvatel. První vlastnost, tedy lhář přisoudili Romové ve větší míře, tedy s počtem 66, Neromům, zatímco Neromové ji s počtem 71 přisoudili Romům. Podobné je to i s dalšími vlastnostmi. Lenost přisoudilo 62 Romů neromským občanům, zatímco Neromové ji přiřkli 70 Romům. Ani vulgarita nedopadla jinak, 78 odpovědí bylo z pohledu Romů přisouzeno Neromům, téměř stejné číslo je i na straně Neromů, přesně 72 Neromů tuto vlastnost přiřadilo k Romům. Pouze poslední vlastnosti dopadly jinak. Nadřazenost a povýšenost jsou v podstatě stejné vlastnosti, proto jejich přiřazování bylo totožné. 92 Romů je přiřklo Neromům a 63 Neromů sobě samotným. Z toho lze usoudit, že nejen Romové se domnívají, že se k nim neromští občané chovají nadřazeně a povýšeně, ale že i samotní Neromové tento fakt potvrzují. Co se týká kladných vlastností, tak Neromští občané nejčastěji přisuzovali Romům vlastnost týkající se vztahu k rodině, přesné znění je: má vřelý vztah

k rodině, naopak Romští občané přisuzovali nejčastěji Neromům vzdělanost, pouze ve třech případech přisoudili Romové vzdělanost sobě samým, tedy Romům.

Vzhledem k těmto výsledkům mohu opět říci, že to, co jsem psala již v teoretické části, tedy, že Neromové posuzují Romy pouze s předsudky, aniž by je znali nebo se s nimi někdy osobně setkali, se potvrdilo. Neromové o Romech smýšlejí ve většině případů negativně, což vyplývá i z výzkumu. Na druhou stranu ani Romové nejsou vždy úplně objektivní, protože i oni ve větší míře přisoudili negativní vlastnosti Neromům. To však může být důsledek postojů Neromů k Romům, kteří pak to špatné pouze oplácí.

Graf č. 8: Negativní vlastnosti

n = 100

9. 7. Závěrečné shrnutí

Na počátku svého výzkumu jsem si stanovila základní výzkumnou otázku: Je pohled majoritní společnosti na Romy stejný jako pohled Romů na sebe samotné? Podle hypotéz, které jsem si stanovila a posléze testovala, mohu říci, že ne. Pohled majoritní společnosti je opravdu odlišný od pohledu Romů na sebe samotné. I přestože ne všechny hypotézy byly potvrzeny, můžeme i tak říci, že odpověď na výzkumnou otázku zní ne.

Jaké z toho tedy můžeme vyvodit závěry? Jak jsme psala již v předchozích kapitolách, je zřejmé, že majoritní společnost si o romských občanech vytvořila jakési stereotypy a aniž by znala konkrétnější informace, přisuzuje Romům tzv. paušální vlastnosti či jiná označení, jako např. Romové kradou, lžou, nechtějí pracovat, jsou vulgární atd. A co na to Romové? Jejich pohled je samozřejmě zcela odlišný a v žádném případě se neztotožňují s tím, jaké o nich má mínění majoritní společnost. Je jasné, že pokud ve společnosti existuje tak viditelný rozpor, že to s sebou přinese mnohá nedorozumění, nepochopení a také samozřejmě problémy, k čemuž v naší společnosti bohužel již došlo.

Na závěr bych jen připomněla, že tento výzkum nelze považovat za zcela objektivní, a to z několika důvodů. Jak jsem již uváděla u výběru respondentů, vzorek, se kterým jsem pracovala, čítá pouhých 200 respondentů, nelze ho tedy považovat za reprezentativní. Ani samotný způsob výběru nebyl zcela vědecky správný, proto ani celý výzkum nemůže být chápán jako plně objektivní.

Závěr

Romská problematika je velice široká a složitá, nelze ji proto obsáhnout na několik málo řádků tak, jak je to v mé práci. Avšak i tak lze za určitých podmínek vyvodit některé závěry a výsledky. Svou práci jsem rozdělila do dvou částí, na teoretickou a praktickou. Na úvod jsem stručně popsala historický vývoj událostí, které do značné míry ovlivnily život romských obyvatel a které je po dlouhá léta provázejí životem, některé bohužel až dodnes.

Velkým současným problémem romské menšiny je sociální vyloučení, kterému je v teoretické části věnovaná velká pozornost. Sociální vyloučení je způsobeno mnoha faktory, jako např. nevzdělanost, nezaměstnanost, nevyhovující bydlení a spousta dalších. To vše dohromady dělá z romských občanů sociálně a také společensky izolované. Dostávají se do jakéhosi bludného kruhu, ze kterého se dostává jen velmi obtížně a bez pomoci druhých se z něho mnohdy nedostanou již nikdy. Ti, kteří by jim mohli pomoci, jsou občané majority, kteří ale často Romy opovrhují, staví se k nim zády a pomoci jim jednoduše nechtějí. Domnívají se, že za tyto problémy si mohou Romové sami. Avšak ne vždy tomu tak je. A to je hlavní problém soužití romské menšiny s majoritní společností. Neromští občané nevědí o Romech téměř nic, nezajímají se, jaké jsou příčiny tak špatného života Romů. Jejich představy o tom všem jsou navíc zkresleny masovými médii, která nás všechny velmi ovlivňují. Lidé věří tomu, co se píše v novinách nebo co se vysílá v televizi. Ale jsou informace z médií objektivní? Dá se jim věřit? Vždyť všechny zprávy v médiích vytvářejí Neromové, tak jak mohou být objektivní, pokud se jedná o romskou problematiku. Vliv médií na vnímání lidí je opravdu problém a i jemu je v teoretické části věnovaná kapitola.

Dále jsem v úvodní části nastínila problém tzv. stigmatizace. Domnívám se totiž, že Romové jsou velice často chápáni jako odlišní, jako jiní nebo dokonce jako „divní“. To znamená, že jsou Romům přisouzeny nějaké vlastnosti, podle kterých je posléze hodnotíme. A aniž bychom si sami udělali objektivní úsudek, přiřkneme Romům stigma, tedy nějakou odlišnost, ať už je to jazyk, kultura nebo jiná barva pleti. To vše dělá z Romů stigmatizované. Tím mají v podstatě předurčeno nelehký vstup do společnosti, která takové lidi svým stigmatizujícími úsudky vylučuje nebo dokonce diskriminuje. Každý, komu je přisouzeno nějaké stigma, to okamžitě

pochopí a vycítí. Možná se pak začne chovat jinak, neadekvátně. Pak se ptejte proč? Není to pouhá reakce nebo třeba odplata za to, že mu bylo přiřknuto stigma a nyní se na něho všichni dívají skrz prsty? Romové určitě ví, co si o nich občané majoritní společnosti myslí, jaký k nim zaujímají postoj a možná proto dělají to, co dělají. Možná to mohlo zajít až tak daleko, že přijali identitu, kterou jim určila společnost, tedy že kradou, lžou, podvádějí atd.

V praktické část jsem si právě postoj majoritní společnosti vůči Romům chtěla ověřit. Zajímalo mě, jak se liší vnímání Romů neromským obyvatelstvem a zároveň vnímání Romů sebe samotných. Položila jsem si tedy otázku: Je pohled majoritní společnosti na Romy stejný jako pohled Romů na sebe samotné?

Na základě několika jednoduchých otázek týkající se hlavně vlastností a postojů vůči některým romským problémům, jsme došla k závěru, že vzájemná percepce romského a neromského obyvatelstva je zcela odlišná. To, co si o Romech myslí občané majoritní společnosti, Romové razantně odmítají, tedy vnímání sebe samých je opačné od vnímání Neromských občanů. Z toho lze vyvodit, že Neromové se na Romy opravdu dívají skrze nějaké stigma či stereotypy. To má za následek, že neromští občané posuzují Romy s předsudky a bez objektivní reflexe.

Zlepšit vztah mezi Romy a Neromy je velice obtížné. Ještě dlouhou dobu bude trvat, než tyto dvě znepřátelené skupiny naleznou společnou cestu a řeč. Napomoci tomu můžeme všichni. Stačí, když se k sobě budeme chovat více ohleduplně, když budeme více tolerantní a hlavně chápaví. Pokud totiž toho druhého pochopíme, začneme mu více důvěřovat a to už jsme jen malý krok od navázání kontaktu a vzájemné pomoci.

The Summary

This dissertation is divided into two parts, theoretical and practical ones. In the first part I recorded the basic information about the life of Romany population, described the important historical milestones which influenced the future life of Romanians, and then I went in for theoretical treatment of current problems of the Romany minority, like expulsion and disintegration. A separate chapter is dedicated to mass media which influence the attitude of the majority society towards the Romany minority. In the second, practical part, I deal with a quantitative research concerning the mutual perception of the Romany and not Romany population.

Seznam literatury

- Berger, P.: *Pozvání do sociologie*, Správa sociálního řízení FMO, Praha 1991
- Blažek, B., *Venkov, města, média*, Slon, Praha 1998
- Černá M. a kolektiv autorů: *Černobílý život*, Galerry, Praha 2000
- Davidová, E., *Romano drom*, Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 2004
- Goffman, E.: *Stigma*, Sociologické nakladatelství, Praha 2003
- Klimeš, L., *Slovník cizích slov*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1985
- Kotýnková, M.: *Rozsah a průběh sociálního vyloučení v české společnosti*, Sociální studia, Brno 2000
- Navrátil, P. a kol.: *Romové v české společnosti*, Portál, Praha 2003
- Polechová., P. a kol. autorů: *Jak se dělá „škola pro všechny“*, Aisis, Kladno 2005
- Raichová I.: *Romové a nacionalismus*, Matprint, Brno 2001
- Říčan, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*, Portál, Praha 2000
- Veselá, J.: *Sociologický výzkum a jeho metody*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2006

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Jaké jsou v české společnosti názory na Romy?

Dobrý den, jmenuji se Helena Kaminská a jsem studentkou Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Ve své diplomové práci provádím výzkum o tom, jak kdo vidí Romy. Na romské spoluobčany existují v naší společnosti různé názory.

Vyplněním tohoto dotazníku mi pomůžete objasnit některé důležité body, týkající se akutních sociálních otázek v naší společnosti. Dotazník je anonymní.

Děkuji Helena Kaminská

Prosím Vás o označení odpovědí křížkem.

Jaký osobní vztah máte k občanům romského původu? Jsou Vaši:

Přátelé

Příbuzní

Sousedé

Spolupracovníci

Spolužáci

Žádný vztah k Romům nemám

Jiný vztah _____

Zaškrtněte prosím, zda souhlasíte s následujícími tvrzeními				
	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím
Romští občané mají omezený přístup na trh práce.				
Romové jsou vylučováni ze společnosti.				
Romští občané jsou diskriminováni kvůli romské národnosti.				

Romové se cítí být izolováni (odstrčení) od ostatních neromských obyvatel.				
Neromové se k Romům chovají nadřazeně (povýšeně).				

<i>Pro koho jsou, podle Vás, typické vlastnosti uvedené níže? Pro Romy nebo Neromy? Můžete zaškrtnout jednu nebo i obě varianty.</i>		
	ROMOVÉ	NEROMOVÉ
Umělecky nadaný		
Poctivý		
Spontánní		
Cílevědomý		
Lhář		
Pracovitý		
Snaživý		
Líný		
Temperamentní		
Přizpůsobivý		
Tolerantní		
Vulgární		
Vzdělaný		
Přátelský		
Nadřazený		
Obětavý		
Hrdý na svoji národnost		
Má vřelý vztah k rodině		
Povýšený		

Chcete nějaké vlastnosti doplnit?

<i>Jaký mají Romové a Neromové, podle Vás, vztah ke státu a státním organizacím? Opět zaškrtněte pro koho více platí tato tvrzení.</i>		
	ROMOVÉ	NEROMOVÉ
Snaha být poctivý		
Dodržování zákonů		
Hrdý na svůj národ		

Dodržování pravidel a norem společnosti		
Zneužívání státních a sociálních podpor		
Snaha mít stálé zaměstnání		

Kdo, podle Vás, vychází Romům vstříc?		
	ANO	NE
Zaměstnanci na úřadech		
Romští poradci a koordinátoři		
Spolupracovníci v zaměstnání		
Spoluobčané		

Kdybyste si mohl(a) vybrat, koho byste měl(a) raději za sousedy?				
	Určitě ne	Spíše ne	Spíše ano	Určitě ano
Romské občany				
Neromské občany				

Myslíte si, že Romové chtějí žít pohromadě v romských komunitách? (můžete zaškrtnout i více odpovědí)

Ano chtějí

Ne chtějí

Nemají jinou možnost

Jsou k tomu donuceni finančními podmínkami

Jiné byty než v romských komunitách nedostanou

Proč si myslíte, že Romové nemají stejné možnosti získat vzdělání jako ostatní obyvatelé?

Protože jsou ve vzdělávacím systému diskriminováni

Protože se nechtějí vzdělávat

Protože jsou jen těžko vzdělavatelni

Protože jejich tradice neklade důraz na vzdělání

Kde nejčastěji získáváte informace o problémech mezi Romy a Neromy?

V televizi, v novinách, v rozhlasu

Při různých společenských akcích či zábavách (např.: kulturní akce, plesy, taneční zábavy, setkání s přáteli..)

Od známých a přátel

Na internetu

Žádné informace nezískávám

Z jiných zdrojů _____

Na závěr bych Vás poprosila o některé údaje o Vaší osobě.

Jste :

Muž

Žena

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:

Základní

Odborné s vyučením

Středoškolské

Vysokoškolské

Váš věk:

Děkuji za vyplnění dotazníku

Chcete-li něco doplnit, prosím uveďte to na následujících řádcích:

Příloha č. 2: Kódovací tabulka

Číslo otázky	Odpovědi	Kód
ot. č. 1	Zcela nesouhlasím	1
	Spíše nesouhlasím	2
	spíše souhlasím	3
	Zcela souhlasím	4
ot. č. 2 - 3	Romové	1
	Neromové	2
	Romové i Neromové	3
ot. č. 4	Ano	1
	Ne	0
ot. č. 5	Určitě ne	1
	Spíše ne	2
	Spíše ano	3
	určitě ano	4
ot. č. 6	Ano chtějí	1
	Ne nechtějí	2
	Nemají jinou možnost	3
	Jsou k tomu donuceni finančními prostředky	4
	Jiné byty než v romských komunitách nedostanou	5
ot. č. 7	Protože jsou ve vzdělávacím systému diskriminováni	1
	Protože se nechtějí vzdělávat	2
	Protože jsou jen těžko vzdělávatelní	3
	Protože jejich tradice neklade důraz na vzdělání	4
ot. č. 8	V televizi, v novinách, v rozhlasu	1
	Při různých společenských akcích či zábavách	2
	Od známých a přátel	3
	Na internetu	4
	Žádné informace nezískávám	5
	Z jiných zdrojů	6
ot. č. 9	Muž	1
	žena	2
ot. č. 10	Základní	1
	Odborné s vyučením	2
	Středoškolské	3
	Vysokoškolské	4
ot. č. 11	0 - 30	1
	31 - 50	2
	51 - více	3

